

**ქართულ-რუსული სავაჭრო-ეკონომიკური
ურთიერთობები საქართველოს DCFTA-სთან
მიერთებისა და ევრაზიული კავშირის
შექმნის ფონზე**

**ГРУЗИНО-РОССИЙСКИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ
ПОСЛЕ ПРИСОЕДИНЕНИЯ ГРУЗИИ К DCFTA
И СОЗДАНИЯ ЕВРАЗИЙСКОГО СОЮЗА**

**GEORGIAN-RUSSIAN ECONOMIC RELATIONS
AFTER GEORGIA'S JOINING THE DCFTA AND
THE ESTABLISHMENT OF THE EURASIAN UNION**

კულტურულ ურთიერთობათა ცენტრი

**კავკასიური
სახლი**

THE CENTRE FOR CULTURAL RELATIONS

**CAUCASIAN
HOUSE**

2015

UDC (უბკ) 339.9 (479.22:470)
კ-279

რედაქტორი **სერგეი უტკინი**
Редактор **СЕРГЕЙ УТКИН**
Editor **SERGEY UTKIN**

ISBN 978-9941-400-80-3

საქართველოსა და რუსეთს შორის არსებული კონფლიქტური ვითარების გათვალისწინებით, „კულტურულ ურთიერთობათა ცენტრმა – კავკასიურმა სახლმა“ 2011 წლიდან დაიწყო აქტიური მუშაობა ქართულ და რუსულ საზოგადოებებს შორის მშვიდობის მშენებლობის მიმართულებით. აღნიშნული ინიციატივის მეშვეობით, ბოლო 3 წლის განმავლობაში ორ ქვეყანას შორის შეიქმნა სამოქალაქო დიალოგის პლატფორმა, რომელიც აერთიანებს რამდენიმე კომპონენტს, მათ შორისაა: ქართველი და რუსი ახალგაზრდა ანალიტიკოსების ერთობლივი კვლევები, სამუშაო ვიზიტები საქართველოსა და რუსეთის ფედერაციაში, სადაც პროექტის მონაწილეები სხვადასხვა სამთავრობო უწყებების წარმომადგენლებთან თუ საექსპერტო წრეებთან შეხვედრების მეშვეობით ეცნობიან შიდაპოლიტიკურ ვითარებასა და სხვადასხვა აქტუალური თემატიკის გარშემო იღებენ ინფორმაციას.

2011 წლიდან დღემდე ქართველი და რუსი ახალგაზრდების 10-ზე მეტი შეხვედრა ჩატარდა. გამოიცა 7 პოლიტიკური დოკუმენტი, რომელიც ეხება ქართულ-რუსული ურთიერთობების სხვადასხვა ასპექტს. გარდა ამისა, პერიოდულად ეწყობოდა დისკუსიები აქტუალურ თემებზე. წინამდებარე დოკუმენტი შედგენილია აღნიშნული პლატფორმის ქართველი და რუსი მონაწილეების მიერ და მიზნად ისახავს, გაანალიზოს რუსეთ-საქართველოს სავაჭრო ურთიერთობების პერსპექტივები, ერთი მხრივ, საქართველოს DCFTA-სთან მიერთების, ხოლო მეორე მხრივ, ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის შექმნის ფონზე.

ნაშრომი შეიქმნა პროექტის „ქართულ-რუსული დიალოგი მშვიდობისა და თანამშრომლობისათვის“ ფარგლებში, რომელიც ხორციელდება დიდი ბრიტანეთის საგარეო საქმეთა სამინისტროს „კონფლიქტის ფონდის“ ფინანსური მხარდაჭერით.

შინაარსი

შესავალი.....	5
თავი I. ქართულ-რუსული სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები საქართველოს ევროკავშირთან ინტეგრაციის ფონზე	7
გლობალური ტენდენციები და გავლენა ქართულ-რუსულ ეკონომიკურ ურთიერთობებზე	7
დასკვნა.....	9
DCFTA და ქართულ-რუსული სავაჭრო ურთიერთობები: პოზიტიური და ნეგატიური ასპექტები	10
საქართველოს DCFTA-სთან მიერთების პოზიტიური ასპექტები რუსეთისთვის.....	11
დასკვნა.....	13
თავი II. ევრაზიული ეკონომიკური კავშირი და შესაძლო გავლენა საქართველოზე	14
საქართველოს ეკონომიკის მიმოხილვა	15
ევრაზიული კავშირის რისკები და შესაძლებლობები საქართველოსთვის: ხედვა საქართველოდან.....	15
დასკვნა.....	16
ევრაზიული ეკონომიკური კავშირი: გამონწვევები და შესაძლებლობები საქართველოსთვის – ხედვა რუსეთიდან	17
ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის ნეგატიური შედეგები საქართველოს ეკონომიკისთვის	17
ევრაზიული კავშირის შექმნის დადებითი ფაქტორები საქართველოსთვის.....	18
დასკვნა.....	19

შესავალი

2014 წლის 27 ივნისს საქართველომ ხელი მოაწერა ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებას (AA) და მის ფარგლებში ღრმა და ყოვლისმომცველი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმებას (DCFTA), რომელმაც საქართველოსა და ევროკავშირს შორის არსებული სავაჭრო რეჟიმი GSP+ უნდა ჩაანაცვლოს. აღსანიშნავია, რომ ეს შეთანხმება საქართველოსა და საერთაშორისო ორგანიზაციებსა და ინსტიტუტებს შორის გაფორმებული ხელშეკრულებებიდან ყველაზე ვრცელი, სიღრმისეული და კომპლექსური დოკუმენტია.

ხელშეკრულების რატიფიცირებამდე ამოქმედდება შეთანხმების გარდამავალი დებულებები. DCFTA საბოლოოდ ჩაანაცვლებს GSP+ პრეფერენციათა სისტემას. GSP+ რეჟიმი ვრცელდება ევროკავშირის საბაჟო-სატარიფო კოდით აღნიშნულ პროდუქტებზე. იგი ათავისუფლებს საბაჟო გადასახადისგან ქართული წარმოშობის 7.200-ზე მეტი სახეობის პროდუქტს, უზრუნველყოფს გაუმჯობესებულ წვდომას ევროპის ბაზარზე¹. ხოლო DCFTA – ბაზრის ხელმისაწვდომობის ხელისშემშლელი ბარიერების ორმხრივ ეტაპობრივ გაუქმებას. იგი გამიზნულია ყველა სავაჭრო ბარიერის მოხსნაზე. შეთანხმება ითვალისწინებს 95%-მდე ტარიფის მოხსნას და სამრეწველო საქონლით ვაჭრობის სრულ ლიბერალიზაციას². საქართველოდან იმპორტირებულ საქონელზე გაუქმდება ყველა სახის საბაჟო გადასახადი (გარდა შეთანხმების მეორე დანართში ჩამოთვლილი საქონლისა³).

თუმცა, ორივე ეს რეჟიმი გარდამავალი პერიოდის პირველი ორი წლის მანძილზე, ერთდროულად იქნება ძალაში. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ასოცირების ხელშეკრულება მეტწილად დათქმებისა და ვალდებულებების ნაკრებია, რომელიც აწესებს ჩარჩოებს, რომელშიც უნდა მოექცეს, როგორც სამთავრობო სტრუქტურები, ასევე საზოგადოებრივი, სამართლებრივი და ეკონომიკურ-სამეურნეო საქმიანობა.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ერთი მხრივ, საჭიროა სტრუქტურული ცვლილებები, ხოლო, მეორე მხრივ, ეკონომიკური სუბიექტების ადაპტაცია ახალი მოთხოვნებისა და ვალდებულებებისადმი, მათ შორის, სტანდარტიზაცია, მარკირება და ა.შ. სტანდარტები ეხება პროდუქტის კონკრეტულ მახასიათებლებს, როგორცაა მისი ზომა, ფორმა, დიზაინი, ეტიკეტი (მარკირება), შეფუთვა, ფუნქციონალურობა ან მუშაობის მაჩვენებლები. შესაბამის მოთხოვნებს უნდა აკმაყოფილებდეს პროდუქტები, რომლებიც გაიყიდება DCFTA-ს ქვეყნებში.

მარკირების ნიშანი „CE“ მესამე ქვეყნებიდან ევროკავშირის ბაზარზე ექსპორტირებისათვის დანესებული მოთხოვნაა, რომელიც განსაზღვრავს ევროკავშირის ბაზარზე შემოტანილი პროდუქციის უსაფრთხოებას მომხმარებლის ჯანმრთელობისათვის. „CE“ მარკირების მოთხოვნა სავალდებულოა გადამამუშავებელი მრეწველობის პროდუქციის ფართო ჩამონათვალისათვის⁴.

სერთიფიცირება ძირითადად ეხება აგროსასურსათო პროდუქტებს, რომლებმაც უნდა დააკ-

¹ ევროკომისია. ახალი გენერალიზებულ პრეფერენციათა სისტემით განსაზღვრული სავაჭრო რეჟიმების პრაქტიკული სახელმძღვანელო განვითარებადი ქვეყნებისთვის. 2013 წლის დეკემბერი.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/december/tradoc_152012.pdf

ევროკავშირის შეთანხმება ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ და საქართველო, 2014 წ.
http://www.osgf.ge/files/2014/publications/EU_Geo_WEB.pdf

² საქართველო: გზა DCFTA-სკენ http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/eu_georgia/dcfta2012_01_en.pdf

³ ევროკავშირ-საქართველოს ასოცირების შეთანხმება. თავი IV. ვაჭრობა და ვაჭრობასთან დაკავშირებული საკითხები. http://eeas.europa.eu/georgia/assoagreement/pdf/ge-aa-title-iv-trade-related-matters_en.pdf

⁴ ბიზნესის განვითარების ცენტრი; იმპორტ-ექსპორტი, საერთაშორისო ვაჭრობა
http://www.bbi.ge/uploads/training_26.pdf

მაყოფილონ წინასწარ შემუშავებული სანიტარული და ფიტოსანიტარული ზომები. ევროკავშირი მსოფლიოს ერთ-ერთი ის რეგიონია, სადაც მომხმარებელთა დაცვის საკითხს განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა და ეს იმ ფონზე, როდესაც საქართველოში საერთაშორისო სერტიფიკატი მხოლოდ რამდენიმე დასახელების აგროსასურსათო პროდუქტზე გაიცემა.⁵

DCFTA-ს ამოქმედების პარალელურად აუცილებელია ყურადღება გამახვილდეს ქართულ-რუსული სავაჭრო ურთიერთობების განვითარებაზე, მათ პოზიტიურ და ნეგატიურ ეკონომიკურ-პოლიტიკურ ასპექტებზე.

აღნიშნული განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ხდება საბაჟო კავშირის ბაზაზე ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის შექმნის ფონზე, რის შედეგადაც ორი განსხვავებული ეკონომიკური და პოლიტიკური გაერთიანების უშუალო მხები რგოლები ხდებიან საქართველო და რუსეთი. მოცემული ვითარება ითხოვს შეფასდეს ის რისკები და პოზიტივები, რომლებიც შესაძლებელია ამ პროცესებს, აგრეთვე სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებს ახლდეს.

ევრაზიული კავშირი ევროკავშირის ანალოგის ჩამოყალიბების მცდელობაა რუსეთის სატელიტი ქვეყნების გაერთიანების გზით. თუმცა, დღეის მდგომარეობით მათ შორის ბევრი ხარისხობრივი და თვისობრივი განსხვავებაა.

ევრაზიული ინტეგრაციის იდეა ეკუთვნის არა რუსეთს, არამედ ყაზახეთს. თავდაპირველად ევრაზიული კავშირის კონცეფცია გაჟღერდა ყაზახეთის პრეზიდენტის, ნურსულთან ნაზარბაევის მიერ 1994 წელს მოსკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სიტყვით გამოსვლის დროს,⁶ ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც საბჭოთა კავშირი ახალი დაშლილი იყო და ცალკეული ქვეყნები არათუ კვლავ გაერთიანებით, არამედ მოპოვებული დამოუკიდებლობის გამყარებითა და საერთაშორისო კონტაქტების დამყარების მცდელობებით იყვნენ დაკავებულნი.

ეს ინიციატივა დიდი ხნის განმავლობაში განიხილებოდა და მხოლოდ 2011 წლის 18 ნოემბერს, ბელორუსის, ყაზახეთისა და რუსეთის პრეზიდენტებმა ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას 2015 წლისთვის ევრაზიული კავშირის შექმნასთან დაკავშირებით, რომელსაც მოგვიანებით სომხეთი შეუერთდა.⁷

⁵ ევროკავშირის შეთანხმება ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ და საქართველო, 2014 წ.

http://www.osgf.ge/files/2014/publications/EU_Geo_WEB.pdf

სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაცია (FAO). სოფლის მეურნეობის სფეროში თანამშრომლობის მაგალითები: საქართველო, სომხეთი და მოლდოვა, 2013 წ. <http://www.fao.org/docrep/018/ar424e/ar424e.pdf>

⁶ Kazakhstan welcomes Putin's Eurasian Union concept

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kazakhstan/8808500/Kazakhstan-welcomes-Putins-Eurasian-Union-concept.html>

⁷ Armenia Joins Eurasian Union

<http://asbarez.com/127785/armenia-joins-eurasian-union/>

თავი I. ქართულ-რუსული სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები საქართველოს ევროკავშირთან ინტეგრაციის ფონზე

ვინაიდან საქართველოს ასოცირების პროცესი მოიაზრებს საქართველოს კანონმდებლობის ადაპტირებას ევროკავშირის სტანდარტებთან ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ იმავე პერიოდში შეიცვლება რუსეთის კანონმდებლობა და მიღებული სტანდარტები. რუსეთის კანონმდებლობის ევროკავშირის სტანდარტებთან დაახლოების პროცესი გრძელდება ბოლო ათწლეულის განმავლობაში პარტნიორობასა და თანამშრომლობის ხელშეკრულებისა და ოთხი „საგზაო რუკის“ შესაბამისად, რაც საჭიროა, ერთი მხრივ, DCFTA-ს ქვეყნებიდან შემოსული საქონელისგან საკუთარი ბაზრის დაცვის ან ღიაობის უზრუნველსაყოფად, მეორე მხრივ, საექსპორტო აქცენტების განსაზღვრისთვის. შესაბამისად, დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ ამ ეტაპზე საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ხელმოწერილი შეთანხმების გავლენა, უპირველეს ყოვლისა, შეიძლება პოლიტიკური ხასიათისა იყოს, ხოლო რეალური უარყოფითი ეკონომიკური შედეგები შეიძლება შერბილდეს ან სრულად ლიკვიდირებულ იქნას იმ ცვლილებებით, რომლებიც ორივე ქვეყნის ეკონომიკის ფარგლებში განხორციელდება. შესაბამისად, ცალ-ცალკე უნდა განიხილებოდეს ეკონომიკური შედეგების კომპლექსი, რომელიც გამომწვეულია პოლიტიკური გადაწყვეტილებებით, და ის შედეგები, რომლებიც დამოკიდებულია ტექნიკური რეგლამენტის ცვლილებებზე.

ამასთანავე აღსანიშნავია, რომ საგარეო ვაჭრობის გლობალური ტენდენციები ბევრად უფრო დიდ გავლენას ახდენენ ქართულ-რუსულ ურთიერთობებზე, ვიდრე ევროკავშირთან შეთანხმების ხელმოწერა. პირველი ამ ტენდენციებიდან: **რუსეთსა და საქართველოს შორის ნედლეულსა და სოფლის მეურნეობაზე სპეციალიზებული ვაჭრობიდან ბუნებრივი გადაწყობა იმ ქვეყნებთან ვაჭრობაზე, რომელთაც შეუძლიათ შესთავაზონ იმ სექტორების საქონელი, რომელთა წარმოებაც რუსეთსა და საქართველოში არ არის განვითარებული. მეორე: ვაჭრობის აღდგენა ორ ქვეყანას შორის.** შეინიშნება საქართველოდან რუსეთში ექსპორტის სწრაფი ზრდის ტენდენცია, რომელიც აიხსნება რუსეთის მხრიდან ემბარგოს მოხსნამდე, საქართველოდან რუსეთში პირდაპირი ექსპორტის სიმცირით. მაგალითად, თუ 2009 წელს რუსეთში ქართული ექსპორტის მოცულობა შეადგენდა 21,2 მლნ დოლარს, 2013 წელს ის გაიზარდა 190,7 მლნ დოლარამდე.⁸ მიუხედავად იმისა, რომ მოკლევადიან პერსპექტივაში ორივე ზემოაღნიშნული ტენდენცია შეუთავსებელია ერთმანეთთან, სწორედ ისინი განსაზღვრავენ მომავალში ქართულ-რუსულ ეკონომიკურ ურთიერთობებს.

გლობალური ტენდენციები და გავლენა ქართულ-რუსულ ეკონომიკურ ურთიერთობაზე

მესამე ქვეყნებთან ვაჭრობა

საბჭოთა ბლოკის დაშლის მიზეზი ნაწილობრივ (რამდენიმე ექსპერტის აზრით კი, ეს ძირითადი მიზეზია) დაკავშირებულია ეკონომიკურ ჩამორჩენილობასთან.⁹ სოციალისტური ბლოკის ქვეყნების ეკონომიკის სტრუქტურა მკაფიოდ განსხვავდებოდა დასავლეთის ქვეყნების სტრუქტურისგან: სოფლის მეურნეობის წილი უფრო დიდი იყო, ხოლო მრეწველობა – ნაკლებად ინოვაციური. შესაბამისად, ყველა ქვეყანა დაინტერესებული იყო დასავლეთში როგორც მრეწველობის საშუალებების, ასევე საყოფაცხოვრებო საქონლის ყიდვით. გარდა ამისა, სოციალისტური ქვეყნების ურთიერთდამოკიდებულების ხარისხი საკმაოდ მაღალი იყო, თუმცა, ვინაიდან საუბარია სექტორთა შორის და არა სექტორთა შიდა ვაჭრობაზე, ეს კავშირები არ აღმოჩნდა საკმარისად მდგრადი. ცივი ომის დასრულების შემდეგ, საბჭოთა ბლოკის ქვეყნები თანდათანობით და ბუნებრივად გადავიდნენ სხვა ქვეყნებთან ვაჭრობაზე, რომლებიც, თავის მხრივ, მათ საჭირო, ხშირ შემთხვევებში მაღალტექნოლოგიურ და სამომხმარებლო საქონელს აწვდიდნენ ნედლეულისა და სოფლის მეურნეობის

⁸ რუსეთის სტატისტიკის სამსახური.

⁹ გაიდარ, 2006.

პროდუქტების სანაცვლოდ. ეს ტენდენცია ნათლად ჩანს დსთ-ს ყველა ქვეყნის მაგალითზე, სადაც შეინიშნება მესამე ქვეყნების ექსპორტის და იმპორტის წილის ზრდა. ამ შემთხვევაში, გამოჩნდის არც საქართველო და რუსეთი წარმოადგენენ, მიუხედავად მათ ეკონომიკურ სტრუქტურებს შორის სხვაობისა. მაგალითად, დსთ-ს წილი რუსეთის ფედერაციის საგარეო-სავაჭრო ბრუნვაში 1996 წელს შეადგენდა 22%-ს, ხოლო 2013 წელს – 13,6%-ს. მსგავსი ტენდენცია შეინიშნება საქართველოშიც: 1995 წელს დსთ-ს წილი შეადგენდა 40,2%-ს, 2013 წელს – 35,2-ს%.¹⁰

რას ნიშნავს ეს ტენდენცია საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების ქართულ-რუსულ ეკონომიკურ ურთიერთობებზე ზეგავლენის შეფასებისას? სხვა სიტყვებით, შეუძლია თუ არა ამ შეთანხმებას ისეთი პირობების შექმნა, რომლებიც ხელს შეუწყობენ სამრეწველო ჯაჭვის ჩამოყალიბებას ორი ქვეყნის სამრეწველო სექტორთა შორის, მესამე ქვეყნებთან ვაჭრობაზე გადასვლის მზარდი ტენდენციის მიუხედავად? ეს ნაკლებად სავარაუდოა. თუ მაინც მოხდება სამრეწველო სექტორთან ურთიერთქმედების განვითარება, ეს შესაძლებელი იქნება ევროკავშირის წევრ ქვეყნებსა და საქართველოს შორის. თუმცა გადაჭრით ამის თქმაც შეუძლებელია, ვინაიდან დასავლეთ ევროპის ბიზნესს არაფერი უშლის ხელს საკუთარი ბაზრის გაფართოებისა და პროდუქციის გასაღებისთვის ისარგებლოს საქართველოში შექმნილი ევროპული ინსტიტუციონალური გარემოთი.

საქართველოს ეკონომიკა საკმაოდ პატარაა, მსყიდველუნარიანობა არც ისე დიდია, შესაბამისად ევროპული კომპანიების პროდუქციაზე ქართული მოთხოვნის დაკმაყოფილება არ საჭიროებს დამატებით ძალისხმევას. თუმცა, მიზანშეწონილია სხვა კითხვაც: დაარღვევს თუ არა საქართველოსა და ევროკავშირს შორის შეთანხმება სამრეწველო ჯაჭვს რუსეთსა და საქართველოს შორის? არა, არ დაარღვევს. ვინაიდან, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ამ სანარმოებს მოუწევთ ადაპტაცია ახალ ინსტიტუციონალურ გარემოსთან, ეს არ მოხდება მყისიერად. აუცილებლად იქნება გარდამავალი პერიოდი. ზოგიერთი ექსპერტი ასევე საუბრობს რუსული კომპანიებისთვის წარმოქმნილ შესაძლებლობებზე, კერძოდ ახალი გასაღების ბაზარზე გასვლის შესაძლებლობა იმ ქვეყნის ბაზრის საშუალებით, რომელიც უკვე ნაცნობია, სადაც საუბრობენ რუსულ ენაზე და სადაც ხშირ შემთხვევაში არსებობს პირადი კონტაქტები.

თუმცა, ზემოაღნიშნულის საწინააღმდეგოდ მეტყველებს რუსული კომპანიების გამოცდილება ბალტიისპირეთის ქვეყნებში. რუსული ტრანსნაციონალური კორპორაციების საქმიანობის ანალიზის შედეგებით თუ ვიმსჯელებთ, ბალტიისპირეთი არ გამხდარა რუსეთის პლაცდარმი დასავლეთ ევროპის ბაზრის დასაპყრობად,¹¹ რაც მრავალი ფაქტორით აიხსნება. აქედან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი რუსული ეკონომიკის სტრუქტურაა, სადაც მსხვილი ბიზნესი დომინანტია და საკმაოდ დიდი დოზით არის წარმოდგენილი საერთაშორისო არენაზე, იმ დროს, როდესაც არასაკმარისადაა წარმოდგენილი საშუალო ბიზნესი, რომელიც დაინტერესებული იქნებოდა გასაღების ბაზრის გაფართოებით.

აქედან გამომდინარე, თუ შენარჩუნდა რუსეთისა და საქართველოს ეკონომიკური სტრუქტურები, ეკონომიკური ლოგიკის შესაბამისად, ორივე ქვეყანა ორიენტირებული იქნება იმ ქვეყნებზე, რომლებთანაც ვაჭრობით შეძლებენ თავიანთი პროდუქციის გაცვლას მათთვის საჭირო მაღალტექნოლოგიურ პროდუქტებზე ღირებულების მცირე დანამატით. საქართველო და რუსეთი საკუთარ უპირატესობებს გამოიყენებენ და შესაბამისად, ევროკავშირთან მჭიდრო სავაჭრო ურთიერთობებს შეინარჩუნებენ. ინტეგრაციის გაღრმავება მომგებიანია, თუმცა პრაქტიკაში შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც ქვეყნებს შეუძლიათ სამრეწველო სექტორში შიდა დარგობრივი გაცვლა განახორციელონ. ქვეყნებს შორის ვაჭრობის შემთხვევაში, რომელთა ეკონომიკური სტრუქტურისთვის დამახასიათებელია ორიენტირება მხოლოდ ნედლეულის ან ღირებულების მცირე დანამატით პროდუქციის ექსპორტზე, ფართომასშტაბიანი ინტეგრაციის საფუძველი არ არსებობს. თუმცა, ზოგი მკვლევარი¹² აღნიშნავს, რომ დსთ-ში შეინიშნება საკუთარი ინტეგრაციული დინამიკა, რომელიც ევროკავშირის სცენარისაგან განსხვავებულად ვითარდება. მისთვის დამახასიათებელია ცალკეულ მაღალტექნოლოგიურ ნიშაში ქვეყნებს შორის სამრეწველო ჯაჭვის ჩამოყალიბება და

¹⁰ რუსეთის სტატისტიკის სამსახური.

¹¹ კუზნეცოვი, 2007 წ. ; და ა. ვ. კუზნეცოვის სხვა ნაშრომები.

¹² გუროვა, ეფრემოვა, 2012; გუროვა, 2014.

შესაბამისად, ინტეგრაციული პროცესები. მაგრამ ამ პროცესებისთვის არ არის საკმარისი, რომ ევროკავშირისა და სხვა ქვეყნების მიმართულებით ვაჭრობის ტენდენცია შეწყდეს.

საქართველოსა და რუსეთს შორის ვაჭრობის აღდგენა

მეორე ტენდენცია მოკლევადიანია: ემბარგოს შემდეგ რუსულ ბაზარზე ქართული საქონლის იმპორტი აღდგა. ეს ტენდენცია შეიძლება გაძლიერდეს ან შესუსტდეს სხვა ფაქტორებით. მაგალითად, რუსული ეკონომიკის ზრდის ტემპის შემცირება ავტომატურად მოიაზრებს პროდუქციაზე მომხმარებლის მოთხოვნის ზრდის ტემპის შენელებას, განსაკუთრებით, ძვირადღირებული სეგმენტის საქონელზე, მაგალითად, ქართულ ღვინოზე, რომლის ფასი გაიზარდა და სეგმენტში იგი რუსულ ბაზარზე საკმაოდ კონკურენტუნარიანია. თუმცა მოთხოვნის შემცირებამ მათზე შეიძლება ისევე მოახდინოს გავლენა, როგორც სხვა ქვეყნებიდან იმპორტირებულ იმავე კლასის ღვინოებზე. ამავდროულად, რუსეთის მიერ დასავლეთ ევროპის კომპანიების მიმართ დაწესებული სანქციების გამო, სავარაუდოა, რომ ქართული სოფლის მეურნეობის პროდუქციაზე მოთხოვნა გაიზარდოს. მაგალითად, 2014 წლის ნოემბერში ვეტერინალური და ფიტოსანიტარული ზედამხედველობის ფედერალურმა სამსახურმა დაუშვა საქართველოდან ხილის ჩირის შეტანა რუსეთში.

დასკვნა

ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკების მიერ ევროკავშირთან გაფორმებული შეთანხმებების ეკონომიკური ზეგავლენის ანალიზის დროს, შეუძლებელია გამოირიცხოს პოლიტიკური გადაწყვეტილებები, რომლებმაც შესაძლოა გამოიწვიონ შესაბამისი ეკონომიკური შედეგები. ვინაიდან არ გამოირიცხება პოლიტიკური ბერკეტების ამოქმედება და სანქციების დაწესება, მათგან გამომდინარე მოულოდნელობებთან ადაპტირება რთული იქნება. ასევე გაურკვეველია ამ ბერკეტების არეალი. თუმცა, რუსულ-ქართული ურთიერთობებისთვის ამან შეიძლება გამოიწვიოს დადებითი შედეგები: ქართველი მწარმოებლები შეძლებენ გამოთავისუფლებული ადგილის დაკავებას. ეს ორივე მხარისთვის სასარგებლო იქნება. ამ მიმართულებით თანამშრომლობის განვითარებას ხელს შეუწყობს მთავრობის მხარდაჭერა და ქართული დიასპორის ჩართულობა ორი ქვეყნის კომპანიებს შორის კონტაქტების დამყარებაში.

ამავდროულად, არსებობს სიტუაციის გამწვავების რისკიც, ვინაიდან, რუსეთის საპასუხო სანქციების გამო, არალეგალური რეექსპორტის ალბათობა გაიზარდა. რუსი მომხმარებელი მიჩვეულია გარკვეული ტიპის პროდუქციას, ხოლო მოთხოვნა წარმოშობს მიწოდებას. თუმცა ამ ეტაპზე სავარაუდოა, რომ თუკი რუსულ სანქციებს დაქვემდებარებული პროდუქტების ნაცრისფერი სქემით იმპორტი განხორციელდება, ეს მოხდება მხოლოდ მესამე ქვეყნების გავლით (ზოგი ექსპერტის მოსაზრებით, სწორედ ამით აიხსნება მოლდოვას და ბელორუსიის სოფლის მეურნეობის პროდუქტების ექსპორტის სწრაფი ზრდა).

ქართველ მწარმოებლებს შეუნარჩუნდებათ შესაძლებლობა, დაიკავონ რუსულ ბაზარზე გამოთავისუფლებული ადგილი, თუმცა უნდა მოახერხონ ამ შესაძლებლობით სარგებლობა.

რაც შეეხება რუსულ ბაზარზე გამოთავისუფლებული ადგილის დაკავების ტენდენციას ქართველ მწარმოებელთა მიერ, იგი 2014 წლისთვისაც იკვეთება, რაც ჩანს მომდევნო თავის მონაცემებშიც.

DCFTA და ქართულ-რუსული სავაჭრო ურთიერთობები: პოზიტიური და ნეგატიური ასპექტები

როგორც წინა თავში აღინიშნა, DCFTA-ს ამოქმედების პარალელურად ქართულ-რუსული სავაჭრო ურთიერთობები შესაძლებელია იყოს ორივე მხარისთვის პოზიტიური და ეკონომიკურად მომგებიანი.

ევროკავშირთან ასოცირება საქართველოს ურყევი ნებაა, მიუხედავად შესაძლო სირთულეებისა, უამრავი დათქმისა, ვალდებულებისა და პირობების შესრულების სირთულისა. ამავდროულად, საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია რუსეთთან ნორმალიზებული სავაჭრო ურთიერთობის ქონა.

საქართველოს ექსპორტის ზრდის ტენდენცია რუსეთის ბაზარზე გამოიწვევს ექსპორტის ზრდის პოტენციალის შემცირებას ევროკავშირის ბაზარზე. რუსეთის ბაზრის მიმზიდველობას, ევროკავშირის ბაზართან შედარებით, სამი ფაქტორი განაპირობებს.

1. პროდუქტის ცნობადობა;
2. მოგების მარჟა;
3. სხვა არაფორმალური ბარიერების ნაკლებობა.

რუსეთის ბაზარს, როცა ბაზარზე შესასვლელი გზები ფორმალურად გადაკეტილი იყო, ქართული საქონელი, მეზობელი თუ არამეზობელი ქვეყნის გავლით მაინც მიეწოდებოდა. ეს ექსპორტი კი აღირიცხებოდა იმ გამტარი ქვეყნების სავაჭრო ბალანსში.

მას შემდეგ, რაც რუსეთთან სავაჭრო ურთიერთობა განახლდა, გამტარი რგოლების საჭიროება მოიხსნა, რომელიც, თავის მხრივ, ზრდიდა საქსპორტო დანახარჯებს. მნიშვნელოვნად გაიზარდა რუსეთთან სავაჭრო ბრუნვა და მან 2014 წლის იანვარ-აგვისტოში მთლიანი სავაჭრო ბრუნვის 7%, 674 მლნ აშშ დოლარი შეადგინა¹³.

საქართველოსთვის, მიუხედავად მისი ვაჭრობის დივერსიფიცირებისა, რუსეთის ბაზარი მიმზიდველია და მომავალშიც დარჩება ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მოთამაშედ სავაჭრო ურთიერთობებში.

რუსეთის ბაზრის მიმზიდველობა ევროკავშირთან შედარებით იმით გამოირჩევა, რომ რუსულ ბაზარზე ეკონომიკური ურთიერთობების შეწყვეტამდე გაკვალული გზა უკეთ იძლევა საშუალებას ექსპორტიორებმა ალღო აუღონ არაფორმალურ ბარიერებს, მათ შორის ენობრივ-მენტალურ ბარიერსაც, პროდუქციის და ბრენდის ცნობადობის ბარიერსა და ა.შ. აღნიშნული, რუსულ ბაზარზე ექსპორტის გაძლიერების სასარგებლოდ მოქმედებს. მაგალითად: 2014 წლის იანვარ-ოქტომბერში, წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით, საქართველოს ექსპორტი რუსეთში 67%-ით გაიზარდა¹⁴. მიუხედავად არასტაბილური და რთულად გამოსაცნობი რუსული ბაზრებისა, რითაც ისინი ხასიათდებიან (კორუფცია, სანქციები), ზემოაღნიშნული ფაქტორები გადამწყვეტ როლს თამაშობენ რუსეთში საქართველოს საექსპორტო პოტენციალის ზრდაზე. მაშინ, როდესაც რუსული ბაზრის გახსნილობა, ევროპის ბაზარზე ორიენტირების თვალსაზრისით უკუპროპორციულად მოქმედებს და მრავალ ექსპორტიორს უბიძგებს რუსული ბაზრის სასარგებლოდ გააკეთოს არჩევანი.

სავაჭრო ურთიერთობებში გადამწყვეტ როლს თამაშობს ეთნიკურად ქართველი მოსახლეობა, რომლებიც ცხოვრობენ და მოღვაწეობენ რუსეთში და რუსეთის მოქალაქეები არიან. ისინი წარმოადგენენ ძირითად გამტარ რგოლს სავაჭრო და ეკონომიკურ ურთიერთობებში. კავშირები მონათესავე თუ სანაცნობო წრეებში სავაჭრო ინიციატივების სწრაფ რეალიზებას უწყობს ხელს. ყოველგვარი მარკეტინგული კვლევებისა და ბაზრის მონაცემების ძიების გარეშე, რომელთაც შედარებით მეტი დრო და ფინანსური რესურსი სჭირდებათ, სწრაფად ხერხდება სავაჭრო ინფორმაციის მოძიება (მინოდების ხაზი, დასაწყობება, გასაღების ბაზარი, არაფორმალური ბარიერების ალღოს აღება და სხვ.), ბიზნეს პარტნიორის თუ თანამშრომლის მიგნება და ა.შ. ეს უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი გახსნილი ეკონომიკური ურთიერთობების შემთხვევაში დადებითად იმოქმედებს ევროპასთან ასოცირების შემდგომაც ქართულ-რუსულ ეკონომიკურ ურთიერთობებზე.

¹³ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური 2014 წ. http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

¹⁴ http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

საქართველოს DCFTA-სთან მიერთების პოზიტიური ასაქტავი რუსეთისთვის

DCFTA-ს ამოქმედების შედეგად, ერთი მხრივ, რუსულ ბაზრებს ნაკლებად დაემუქრებათ ფალსიფიცირებული და უხარისხო პროდუქტების შედინების საშიშროება საქართველოს მხრიდან, რომელიც საქართველოსთან სავაჭრო ურთიერთობის გასაწყვეტად, ემბარგოს დაწესების მთავარ მიზეზად სახელდება.

მეორე მხრივ, რუსული საქონელი უფრო მარტივად გაივლის სტანდარტებისადმი ადაპტაციას ქართულ ბაზარზე, რომელიც შემდგომ ევროკავშირის ბაზარზე შესვლას კიდევ უფრო გაუადვილებს მათ. ვინაიდან საქართველოში ევროკავშირთან ასოცირების პროცესი ეტაპობრივად და თანმიმდევრულად წარიმართება, შესაბამისი პერიოდის მანძილზე სავაჭრო ურთიერთობების პარალელურად საჭირო მოთხოვნებისადმი ადაპტაციის პროცესი ადვილდება, იმ ბაზრებისგან განსხვავებით, რომლებიც ერთბაშად ითხოვენ სტანდარტებისა და ხარისხისადმი შესაბამისობას. ამავდროულად სხვადასხვა პროდუქციის წარმოება საქართველოში, რომელიც იქნება ევროპის ბაზარზე ორიენტირებული, ნედლეულის მოწოდების არხების გაფართოების და ახალი არხების გაჩენის საშუალებას იძლევა, რაც, თავის მხრივ, ნიშნავს იმას, რომ საქართველო ხდება ხელსაყრელი გამტარი რგოლი ევროპის ბაზრებზე ირიბად წვდომის თვალსაზრისით. რამეთუ, რუსეთისთვის მხოლოდ საქართველოს ბაზარი ნაკლებად მნიშვნელოვანია, მისი სიმცირის გამო, ისევე როგორც საქართველოდან მიწოდებული პროდუქტები, განსაკუთრებით კი სოფლის მეურნეობის პროდუქტები, რომელთა ჩანაცვლება სხვა სავაჭრო პარტნიორ ქვეყნებსაც შეუძლიათ.

სასაქონლო ბაზრებისაგან განსხვავებით, რუსეთისათვის მნიშვნელოვანია განვითარებულ ფინანსურ ბაზრებზე წვდომა, რაც ასოცირების ხელშეკრულების სრულად ამოქმედების შემთხვევაში საქართველოში იქნება შესაძლებელი. რუსეთისთვის საქართველო მიმზიდველი იქნება რუსული ინვესტიციების დაბანდების თვალსაზრისითაც სხვადასხვა სფეროში: ენერგეტიკის სფეროში, ენერგომატარებლების სადისტრიბუციო ქსელებსა და ა.შ.

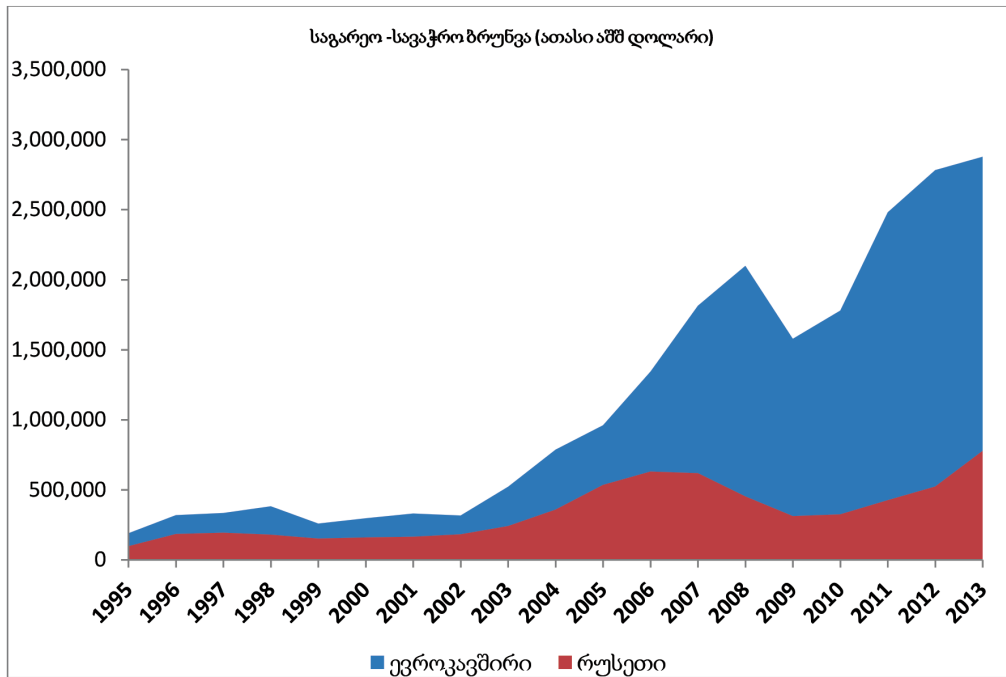
აღსანიშნავია, რომ ჯერჯერობით ქართული საქონელი ევროპულ ბაზარზე შეღწევის მცდელობისას ბევრ არაფორმალურ ბარიერს აწყდება. ამას ემატება უცხო ბაზარზე დამკვიდრება და, რაც მთავარია, შედარებით მცირე მოცულების მარჟა უცნობ ბრენდზე. ეს, თავის მხრივ, ხელსაყრელ სიტუაციას ქმნის რუსეთისთვის – გაატაროს ღია და თავისუფალი ვაჭრობის პოლიტიკა საქართველოსთან მიმართებაში და ამით მიიღოს ე.წ კორიდორი ევროპის ბაზრებზე მარტივი წვდომისთვის, ანუ საქართველო შეიძლება გახდეს რუსული სასაქონლო პროდუქციის ევროკავშირის ბაზარზე ირიბად „გამტარი“.

რუსეთის ბაზრის ღიაობა გაცილებით ეფექტიანი იქნება სავაჭრო და არა მარტო სავაჭრო ურთიერთობებისთვის, ვიდრე შეზღუდვები. ღიაობაში იგულისხმება არა შეღავათები და პრეფერენციები, არამედ არაფორმალური ბარიერების შემცირება და თანაბარ კონკურენტული გარემოს შექმნა, ისეთივე, როგორითაც სხვა ანალოგიური სავაჭრო პარტნიორის სტატუსის მქონე ქვეყნები სარგებლობენ.

ღიაობა სასარგებლო იქნება ორივე მხარისათვის, ეკონომიკური ურთიერთობების დივერსიფიცირების თვალსაზრისით, ასოცირების შემდგომ საქართველოს ხელმისაწვდომობა იაფ ფულზე მნიშვნელოვნად იზრდება. ღია ეკონომიკური ურთიერთობები არა მარტო ვაჭრობისთვის, არამედ ბიზნესისთვისაც ხელსაყრელია. რუსულ ბიზნესს საქართველოში და ასევე ქართულ ბიზნესს რუსეთში მნიშვნელოვნად ეზრდებათ ფინანსებზე (ინვესტიციებზე) ხელმისაწვდომობა. ღიაობა ხელსაყრელია რუსეთისთვის ევროპულ ფინანსებზე წვდომის მხრივ, საქართველოში ბიზნესის გაფართოებითა და ბაზირებით მნიშვნელოვანი ფინანსური რესურსების მიზიდვას შეძლებს. ამავდროულად, საქართველოსთვისაც მნიშვნელოვანია საწარმოო და ბიზნეს აქტივობის ამალღებისთვის რუსეთთან ორმხრივი ღია ეკონომიკური ურთიერთობები და რუსულ ბაზარზე თავისუფალი შესვლა.

რუსეთის მხრიდან ისეთი სახის შეზღუდვები, როგორც მოლდოვას დაუნესა, საქართველოსთან მიმართებაში ნაკლებად ეფექტიანი იქნება. საქართველოს მიმართ რუსეთის ემბარგომ საქართველოს სავაჭრო ურთიერთობების პოლარიზება გამოიწვია, რამაც გზა გაუხსნა ქართულ პროდუქციის დივერსიფიცირებას და შესვლას საერთაშორისო ბაზრებზე.

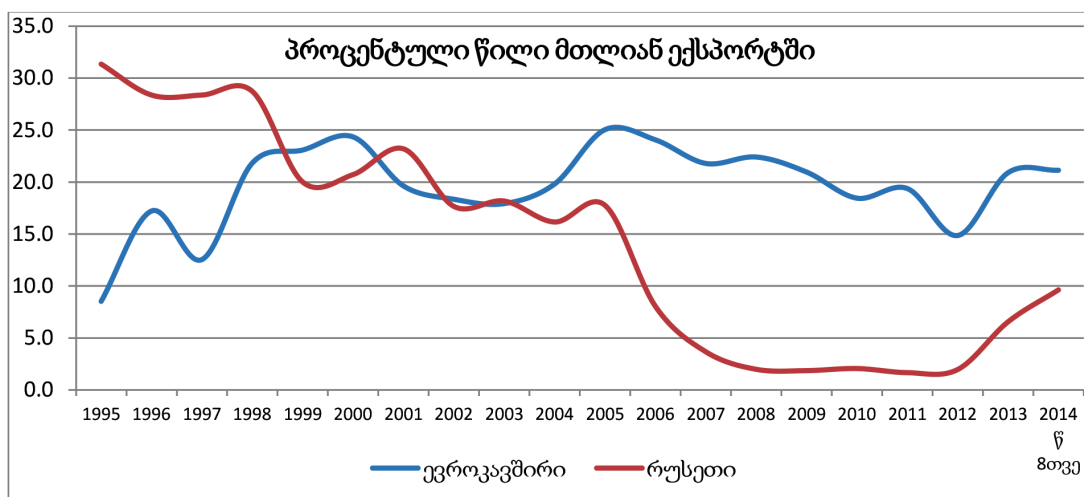
მართალია, ბოლო პერიოდში საქართველოს სავაჭრო ბრუნვა რუსეთის ბაზარზე საკმაოდ გაიზარდა, თუმცა ის ბევრად ჩამორჩება ევროკავშირთან სავაჭრო ბრუნვას (გრაფიკი 1).

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური
http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

საკმაოდ მაღალია ექსპორტის ზრდის ტემპი რუსეთში, რაც გარკვეულწილად იმითაა გამოწვეული, რომ რუსეთთან სავაჭრო ურთიერთობების აღდგენა მხოლოდ გასულ წელს დაიწყო და ექსპორტის გამოცოცხლებაც მხოლოდ 2013 წლის აპრილ-მაისიდან შეინიშნება. აგრეთვე ამ ზრდაში გარკვეულ როლს თამაშობს უკრაინაში შექმნილი ვითარება, რამაც უკრაინის გავლით სხვადასხვა ბაზრებზე წვდომის პოტენციური შეამცირა, მათ შორის უკრაინის გავლით რუსულ ბაზარზე შეღწევის გზები გართულდა და/ან დაიხურა. ამის გამო საქართველოს საექსპორტო ვექტორმა მეტწილად რუსეთისკენ გადმოინაცვლა.

თუ აღნიშნული ტენდენცია გრძელვადიან პერიოდშიც გაგრძელდა, რისთვისაც საჭიროა პოლიტიკური კეთილი ნება, საკმაოდ შემცირდება საქართველოს მთლიან ექსპორტში ევროკავშირისა და რუსეთის პროცენტულ წილებს შორის განსხვავება (გრაფიკი 2)¹⁵.

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური
http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

¹⁵ http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

ევროპის ბაზრებზე საქართველოს საექსპორტო პოტენციალის განვითარებისათვის არაფორმალური ბარიერები შემაფერხებელ ფაქტორებს წარმოადგენენ, თუმცა, ამავდროულად, ეს ყოველივე დადებით გავლენას ახდენს რუსულ ბაზარზე საქართველოს საექსპორტო პოტენციალის ზრდის თვალსაზრისით. შესაბამისად, რიგი ექსპორტიორები სრულად ან ნაწილობრივ გადაერთვებიან რუსულ ბაზარზე, მიუხედავად იმისა, რომ ევროპული ბაზრები გამოირჩევიან გრძელვადიანი სტაბილურობით.

როცა ექსპორტიორებს საექსპორტო ალტერნატივებში ადვილად უჩნდებათ ხელმისაწვდომი ბაზრები, მათში სტაბილიზაციის ფაქტორს მით უფრო ნაკლები ყურადღება ეთმობა, რაც მაღალია ამ ბაზარზე მისაღები მოგების ნორმა და ამიტომ ხშირად მოკლევადიან ეფექტზე არიან ორიენტირებულნი. სახელმწიფოებრივი თვალსაზრისით, სტრატეგიულ და მეტად მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს სტაბილური საექსპორტო ბაზრები, აგრეთვე ძალზედ მნიშვნელოვანია საექსპორტო ბაზრების დივერსიფიკაცია, რაც, თავის მხრივ, სტაბილური ექსპორტის გარანტი ხდება და ამცირებს საექსპორტო კრიზის-რისკებს.

დასკვნა

ამრიგად, შეიძლება ითქვას, რომ როგორც რუსეთისთვის, ასევე საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია როგორც ახლად გახსნილი რუსული ბაზრები, ასევე საქართველოს პრეფერენციული შეღავათები. ასოცირების პირობებში მათ დიდი როლი აკისრიათ ბაზრების შემდგომი დივერსიფიცირების თვალსაზრისით. აღსანიშნავია, რომ რუსეთს ეძლევა შესაძლებლობა – გამოიყენოს საქართველოს ბაზარი პლაცდარმის სახით ევროპის ბაზრებზე ოპტიმიზაციის თვალსაზრისით.

მიუხედავად იმისა, რომ რუსული ბაზრის გახსნილობა და რუსულ ბაზრებზე ექსპორტის ზრდა ამცირებს ევროპულ ბაზრებზე საექსპორტო პოტენციალს, ერთდროულად იზრდება რუსეთსა და ევროკავშირთანაც ექსპორტის მოცულობა, რაც დადებით ფაქტორს წარმოადგენს და შესაძლებელს ხდის შენარჩუნდეს ე.წ. „ოქროს შუალედი“, რომელიც ეკონომიკურად მომგებიანი იქნება, როგორც საქართველოსთვის, ისე მისი სავაჭრო პარტნიორების, მათ შორის, რუსეთისთვის.

თავი II. ევრაზიული ეკონომიკური კავშირი და შესაძლო გავლენა საქართველოზე

საბაჟო კავშირი, რომელსაც 2010 წლის იანვარში, სამი პოსტსაბჭოთა ქვეყნის: რუსეთის, ბელორუსისა და ყაზახეთის მიერ ჩაეყარა საფუძველი, რეგიონში ახალი, ძლიერი და გავლენიანი გაერთიანების ჩამოყალიბებას ისახავს მიზნად. 2015 წლიდან აღნიშნული გაერთიანების ბაზაზე „ევრაზიული ეკონომიკური კავშირი“ ამოქმედდა და ფართოვდება ახალი ქვეყნების და მათი ბაზრების ხარჯზე.¹⁶ თუმცა გაფართოების შესაძლებლობები მოცემული ორგანიზაციისათვის შეზღუდულია, ერთი მხრივ, გეოპოლიტიკური, ხოლო, მეორე მხრივ, ეკონომიკური შესაძლებლობებიდან გამომდინარე.

აღნიშნულ შეზღუდვებში შეიძლება გაერთიანდეს ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა:

1. საქართველოს, მოლდოვას და უკრაინის ევროპული მისწრაფებები;
2. სომხეთის და აზერბაიჯანის ტერიტორიული კონფლიქტი;
3. პოსტსაბჭოთა სივრცის გარეთ აღნიშნულ ორგანიზაციაში განევრიანების სურვილის არქონა;
4. რუსეთის ინტერესი, იყოს ორგანიზაციის ერთპიროვნული ლიდერი (მიუხედავად ორგანიზაციის მოჩვენებითი დემოკრატიული სტრუქტურისა) და არ დაუშვას მასზე ძლიერი ქვეყნის განევრიანება;
5. მსოფლიოს და რეგიონის ძლიერი ორგანიზაციების თუ ცალკეული ქვეყნების წინააღმდეგობა ძალთა ახალი გადანაწილების მიმართ;
6. რუსეთის ეკონომიკის არასახარბიელო ანმყო და ნეგატიური პროგნოზები მომდევნო წლებისთვის.

მეორე მხრივ, ევრაზიულ კავშირს, სწორი წარმართვის შემთხვევაში, დიდი პოტენციალი გააჩნია:

1. მოქმედების ფართო არეალს იძლევა გაერთიანების, როგორც ტერიტორიული (20 მლნ კვ. კმ), ასევე ეკონომიკური (მშპ – \$3 ტრლნ; მშპ ერთ სულ მოსახლეზე – \$17.4 ათასი) და ბაზრის მასშტაბის (მოსახლეობა – 170 მლნზე მეტი) შესაძლებლობები¹⁷
2. აღნიშნული კავშირის სტრატეგიული მდებარეობა საერთაშორისო დონეზე შესანიშნავ შესაძლებლობებს იძლევა მისი წევრი ენერგორესურსებით (და არა მხოლოდ ენერგორესურსებით) მდიდარი ქვეყნების ექსპორტის დივერსიფიკაციისთვის, როგორც დასავლეთის, ასევე სამხრეთის მიმართულებით, მათ შორის ჩინეთის ბაზარზეც;
3. აღსანიშნავია, რომ რუსეთის ბაზარი ერთ-ერთი ყველაზე სასურველი ბაზარია მსოფლიოში უცხოური კომპანიებისათვის, რაც არა მხოლოდ რუსეთის, არამედ ორგანიზაციის სხვა წევრი ქვეყნების ეკონომიკური ზრდისთვის ხელშემწყობ ფაქტორად შეიძლება იქნეს მიჩნეული.¹⁸

თუმცა, აქვე უნდა ითქვას, რომ გაერთიანების ლიდერი – რუსეთი, ეკონომიკურად ერთ-ერთ რთულ ფაზაში შედის,¹⁹ ამას მსოფლიო ბანკის კვლევებიც ადასტურებს, რომლიც რუსეთს გრძელვადიან რეცესიას უწინასწარმეტყველებს. სავარაუდოდ, ეს მოვლენა მისი მოკავშირეების ეკონომიკებზეც აისახება. საქართველოსთვის, რომლის საგარეო ორიენტირები დასვლეთთან ინტეგრაციისკენ არის მიმართული, ევრაზიულ კავშირში განევრიანების პერსპექტივა არცთუ ისე მომხიბვლელად გამოიყურება. ეკონომიკური თვალსაზრისით, საქართველოსთვის ევროკავშირთან ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავება ბევრად სარგებლიანია, ვიდრე რუსეთთან, ბელორუსთან და ყაზახეთთან. ამას მარტივი სტატისტიკაც ადასტურებს. კერძოდ: საქართველოს ექსპორტი ევროკავშირის ქვეყნებში მთლიანი ექსპორტის 21.5%-ს აღემატება, მაშინ როდესაც დღევანდელ საბაჟო კავშირში მყოფ ქვეყნებში საქართველოს ექსპორტი სულ რაღაც 14%-ს შეადგენს. აღნიშნული

¹⁶ Russia, belarus and kazakhstan agree on customs union <http://www.turkishweekly.net/news/93507/russia-belarus-and-kazakhstan-agree-on-customs-union.html>

¹⁷ Eurasian Economic Commission <http://www.eurasiancommission.org/en/Pages/default.aspx>

¹⁸ სავარაუდოდ, რუსეთზე დღეს დანესებული სანქციები უპერსპექტივოა და მალევე დაკარგავს აქტუალობას.

¹⁹ СТАГНАЦИЯ ИЛИ РЕЦЕССИЯ РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКИ 2014 ГОД? http://sfc-am.ru/publication/library/stagnatsiya_ili_retsesiya_2014.html

მაჩვენებელი დიდად არ შეიცვლება კავშირში კანდიდატი სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნების განვერ-
ანების შემდეგაც. რაც შეეხება იმპორტს, ევროკავშირიდან, ის მთლიანი იმპორტის 28%-ს, ხოლო
საბაჟო კავშირის ნევრი ქვეყნებიდან მხოლოდ 7%-ს შეადგენს (2013 წლის მონაცემები).²⁰ შესაბამ-
ისად, გასაგებია საქართველოში ევრაზიულ კავშირთან მიერთების ინტერესის არარსებობა.

საქართველოს ეკონომიკის მიმოხილვა

საქართველოს ეკონომიკა ბოლო ათწლეულების განმავლობაში მნიშვნელოვნად გაძლიერდა
და, დამოუკიდებლობის მოპოვების პერიოდთან შედარებით, მოცულობით რამდენჯერმე გაიზარ-
და. 1995 წელთან შედარებით 2013 წელს 19-ჯერ არის გაზრდილი ქვეყნის ექსპორტი \$155 მლნ-იდან
\$2.9 მლრდ-მდე; 2013 წლის მონაცემებით, სავაჭრო პარტნიორ ქვეყანათა რიცხვმა 131-ს მიაღწია,
რომელთაგან 36-თან დადებითი სავაჭრო ბალანსი აქვს; 5-ჯერ და მეტად არის გაზრდილი მთლიანი
შიდა პროდუქტის მაჩვენებელი, როგორც აბსოლუტური, ასევე მოსახლეობის ერთ სულზე გაან-
გარიშებით. 2013 წლის მონაცემებით: მშპ – \$16.1 მლრდ; მშპ მოსახლეობის ერთ სულზე – \$3.6 ათასი;
პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა ჯამში \$11 მლრდ-ს გადააჭარბა; 11-ჯერ და მეტად გაიზარ-
და საქართველოს საგარეო ვაჭრობის მაჩვენებელი, \$644 მლნ-იდან \$7.4 მლრდ-მდე.²¹ საქართველო
დანინაურდა მრავალ საერთაშორისო ინდექსში: ბიზნესის კეთების, კონკურენტუნარიანობის, კო-
რუფციასთან ბრძოლის, ეკონომიკური თავისუფლებისა და სხვ.

2014 წლის იანვარ-აგვისტოს მონაცემებით, სასაქონლო დონეზე წამყვანი საექსპორტო
პროდუქტებიდან, რომლითაც მიმდინარეობს დღევანდელი საბაჟო კავშირის ნევრ ქვეყნებთან
ვაჭრობა, აღსანიშნავია შემდეგი: 1. ექსპორტის ნაწილში: ა) ღვინო – \$84.9 მლნ ექსპორტის წილი
რუსეთში 65%; ბ) მინერალური და მტკნარი წყლები – \$72.6 მლნ ექსპორტის წილი რუსეთში 50%; გ)
კაკალი და თხილი – \$27.3 მლნ ექსპორტის წილი ყაზახეთში 31%.

2. იმპორტის ნაწილში: ა) ნავთობის აირები – \$181.3 მლნ, იმპორტის წილი რუსეთიდან 17%; ბ)
ნავთობი და ნავთობპროდუქტები – \$416.9 მლნ, იმპორტის წილი რუსეთიდან 8%; გ) ხორბალი – იმ-
პორტი 47.0 მლნ აშშ დოლარი. იმპორტის ძირითადი ნაწილი განხორციელდა რუსეთიდან – 63% და
ყაზახეთიდან – 35%.²²

შეიძლება ითქვას, რომ რამდენიმე პროდუქტის გარდა, საქართველოს არც იმპორტი და არც
ექსპორტი მნიშვნელოვნად არ არის დამოკიდებული ევრაზიული კავშირის ქვეყნებზე. ზოგიერთი
პროდუქტის ჩანაცვლება კი, ასეთი საჭიროების არსებობის შემთხვევაში, მარტივადაა შესაძლე-
ბელი, განსაკუთრებით იმპორტის მიმართულებით.

ევრაზიული კავშირის რისკები და შესაძლებლობები საქართველოსთვის: ხედვა საქართველოდან

აღსანიშნავია, რომ საბაჟო კავშირის შექმნა ეკონომიკური თვალსაზრისით დამატებით სარგებ-
ელს მისი ნევრი ქვეყნებისთვის არ იძლევა, რადგანაც ყველა შესაძლო შეღავათი ვაჭრობის ლიბერ-
ალიზაციასთან დაკავშირებით მიღებული ან შესაძლებელი იყო მიეღოთ დსთ-ის ფარგლებში ორ-
მხრივი და მრავალმხრივი შეთანხმებების საფუძველზე.²³

განვიხილოთ კავშირში განვერიანების შესაძლო შედეგები:

ა) საბაჟო კავშირში განვერიანების ნეგატიურ მხარეებს წარმოადგენს:

1. დამოუკიდებელი ორმხრივი სავაჭრო პოლიტიკის წარმართვის შესაძლებლობის დაკარგვა;
2. ევროკავშირთან აღმოსავლეთის პარტნიორობის ფარგლებში მიღებული თავისუფალი ვაჭრო-
ბის შესახებ შეთანხმების გაუქმება;

²⁰ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური http://geostat.ge/?action=page&p_id=133&lang=geo

²¹ საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო www.mof.gov.ge

საქართველოს ეკონომიკის სამინისტრო www.economy.ge

²² იქვე.

²³ ევროკავშირისა და საქართველოს შორის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის... http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/news/2014/dcfta_advantages_vscustomsunion_2014_01_ka.pdf

3. საქართველო დაკარგავს ავტომობილების რეექსპორტის ბაზარს, რომელიც დღეისთვის მისი (რე)ექსპორტის ნომერ პირველ საქონელს წარმოადგენს (მთლიანი ექსპორტის – 20%).

4. აღსანიშნავია, რომ მსოფლიო ბანკის კვლევის თანახმად, საბაჟო კავშირში განწევრიანება მის ნევრ ქვეყნებში გამოიწვევს მშპ-ის კლებას, ხოლო ვაჭრობის ნეგატიური შედეგები გადააჭარბებს მის დადებით შედეგებს;²⁴

5. საქონლის წარმოების უფრო მაღალი სტანდარტების დანერგვის მაგივრად უფრო დაბალი სტანდარტების ნახალისება.

6. რუსეთის ეკონომიკის რეცესია, რომელიც მომდევნო წლების განმავლობაში განსაკუთრებული სიმძაფრით შეიგრძნობა, ნეგატიურ ასახვას ჰპოვებს მეზობელ ქვეყნებზეც.²⁵ ამავდროულად კი შეასუსტებს რუსეთის პოზიციებსაც, როგორც რეგიონული, ასევე გლობალური მასშტაბით.

ბ) პოზიტიურ მხარეებად კი შესაძლოა მივიჩნიოთ შემდეგი ფაქტორები:

1. რუსეთში მეტი ქართველი ემიგრანტისთვის ლეგალური სამუშაო ადგილის შოვნის შესაძლებლობა და სამშობლოში უფრო მეტი ფულადი გზავნილების განხორციელება;

2. რუსეთის მხრიდან პარტნიორი ქვეყნების ნახალისება მისი პოლიტიკის გატარების შემთხვევაში, მაგალითად: სომხეთის შემთხვევაში რუსეთის მხრიდან ბუნებრივ აირზე დანესებული შეღავათიანი ფასი, რომელიც „დავალების არასწორად შესრულების“ შემთხვევაში, ისევე მარტივად შეიძლება გაუქმდეს, როგორც მოხდა მათი დანესება.²⁶

დასკვნა

საქართველოს მიერ დღევანდელი სტატუს-კვოს შენარჩუნების და პარალელურად ევრაზიული კავშირის ამოქმედების შედეგად, მოსალოდნელია შემდეგი პოზიტიური მოვლენები:

ა) საქართველოს ეკონომიკა საბოლოოდ დაკარგავს დამოკიდებულებას რუსეთის არასტაბილურ ბაზარზე, რაც მისი გრძელვადიანი განვითარებისთვის ერთ-ერთი აუცილებელი კომპონენტია; ბ) გაძლიერდება საქართველოს როლი რეგიონის მასშტაბით, რომელიც ერთადერთი სახმელეთო კორიდორია საბაჟო კავშირის ორი ნევრის – სომხეთის და რუსეთის დასაკავშირებლად. ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების ხელმოწერის შემდეგ, საქართველოს ეძლევა საშუალება, დაანესოს სპეციალური ტარიფები ამ ორ ქვეყნას შორის ვაჭრობაზე, მათი „სხვა ეკონომიკურ კავშირში“ ყოფნის საფუძველზე; გ) მოსალოდნელია საბაჟო კავშირის ნევრი ქვეყნებიდან ინვესტიციური ნაკადების ზრდა, ძირითადად ევროკავშირში ექსპორტზე ორიენტირებული პროდუქციის წარმოების საქართველოში გადმოტანის გზით;

თუმცა, მოსალოდნელია გარკვეული სირთულეებიც, კერძოდ:

ა) საქართველო დაკარგავს ავტომობილების რეექსპორტისთვის რამდენიმე მნიშვნელოვან ბაზარს; ბ) შეფერხდება საბაჟო კავშირის ქვეყნებთან ბოლო წლებში ჩამოყალიბებული სავაჭრო ურთიერთობების მზარდი დინამიკა (რაც კატასტროფული არაა, თუ ქართული კომპანიები ახალი ბაზრების ათვისებას განაგრძობენ); გ) საქართველოს თამაშგარეთ დარჩენა ევრაზიული კავშირიდან, იმ პირობებში თუ უკანასკნელმა მოიკრიბა ძალები და საქართველომ კი რეალურად ვერ შეძლო ევროკავშირთან თავისუფალი ვაჭრობის პოზიტიური ინტერნალიების ათვისება, შესაძლოა ორმაგად წამგებიანი აღმოჩნდეს საქართველოსთვის, თუმცა ამისი შანსები საკმაოდ მწირია.

²⁴ An Initial Estimation of the Economic Effects of the Creation of the

EurAsEC Customs Union on Its Members <http://siteresources.worldbank.org/INTPREMNET/Resources/EP47.pdf>

²⁵ СТАГНАЦИЯ ИЛИ РЕЦЕССИЯ РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКИ 2014 ГОД? http://sfc-am.ru/publication/library/stagnatsiya_ili_retsesiya_2014.html

²⁶ Вступление в Таможенный союз даст Армении ряд экономических преимуществ <http://integration.su/analytics/3841-vstuplenie-v-tamozhennyj-soyuz-dast-armenii-ryad-ekonomicheskix-preimushhestv.html>

**ევრაზიული ეკონომიკური კავშირი:
გამონვევები და შესაძლებლობები საქართველოსთვის
– ხედვა რუსეთიდან**

საბაჟო კავშირი მოიაზრებს შეთანხმებულ/კოორდინირებულ ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებას, საერთო საბაჟო საქმიანობის რეგულირებას და ქვეყნებს შორის ვაჭრობაზე შეზღუდვების მოხსნას. ამავდროულად, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ აღნიშნული ზომების მიღების შედეგად არ იქნება გამონვევული მომენტალური ცვლილებები ამ ქვეყნების ეკონომიკაში. ასე მაგალითად, ეროვნული კანონმდებლობის ჰარმონიზაციის პროცესისთვის გათვალისწინებულია ათი წელი, მაშინ როდესაც ეკონომიკური ინტეგრაციის რეალურ პროცესს შეიძლება ბევრად მეტი დრო დასჭირდეს. იმის მიუხედავად, რომ თეორიულად ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის შემდგომი გაფართოება შესაძლებელია, მოვლენების მსგავსი განვითარება ცალსახად ბევრ დროს მოითხოვს და შესაბამისი შესაძლო გრძელვადიანი შედეგები ამ ნაშრომში არ განიხილება.

ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის შექმნა საქართველოზე გავლენას მოახდენს რამდენიმე ფაქტორის გათვალისწინებით. უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა განისაზღვროს რა გავლენას ახდენს საერთო სატარიფო პოლიტიკის გატარება ქართულ ეკონომიკაზე. მეორე მხრივ, განხილულ უნდა იქნას, თუ რა შესაძლო გავლენას მოახდენს გაერთიანება ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის წევრი ქვეყნების ბაზარზე. მესამე – გამოიკვეთოს, თუ რა მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს გასაყიდი პროდუქციის ხარისხის საერთო მოთხოვნების განსაზღვრას. გარდა ამისა, უნდა მოხდეს ამ შედეგების შედარება საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის მოცულობასთან, რომელიც აკავშირებს საქართველოს ამ ქვეყნებთან. ვინაიდან, ევრაზიული კავშირის მიზანი სამი ქვეყნის მჭიდრო ეკონომიკური ინტეგრაციაა, მათი მეზობლების ეკონომიკაზე შესაძლო გავლენა უკეთეს შემთხვევაში იქნება ირიბი.

**ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის ნებატიური
შედეგები საქართველოს ეკონომიკისთვის**

იმისთვის, რომ განისაზღვროს შესაძლო შედეგები საქართველოს ეკონომიკისათვის, აუცილებელია ევრაზიული კავშირის შექმნის გავლენის გაანალიზება წევრი ქვეყნების ეკონომიკაზე, რადგან აღნიშნულზე დამოკიდებულია საერთო ეკონომიკური სიტუაცია. იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს ეკონომიკის მოცულობა არ არის ისეთი დიდი, როგორც ყაზახეთის, ბელორუსისა და რუსეთის, მცირე ცვლილებაც კი ევრაზიული კავშირის მასშტაბებში გამოიწვევს საკმარის პოზიტიურ ან ნეგატიურ შედეგებს საქართველოსთვის.

ევრაზიული ეკონომიკური კავშირი ჩაფიქრებული იყო როგორც პოლიტიკური მიზნებისგან თავისუფალი ეკონომიკური გაერთიანება. აღნიშნულის მიუხედავად, ცალსახაა პოლიტიკური რისკების არსებობა, რომელთა გაძლიერება ან აღმოფხვრა შესაძლებელი იქნება რუსეთის, ყაზახეთისა და ბელორუსის კოორდინირებული მოქმედებებით.

სატარიფო პოლიტიკის კოორდინირება, უნიფიცირება და საერთო ბაზრის შექმნა საშუალებას გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ ფორმალურად ექსპორტიორებს გაუადვილდებათ ამ ბაზარზე გასვლა. მეორე მხრივ, მსგავსი კოორდინაცია უკვე განხორციელდა საბაჟო კავშირის ფარგლებში. იმის გათვალისწინებით, რომ რუსეთიც და საქართველოც მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის წევრები არიან, ნაკლებად სავარაუდოა ტარიფების გაზრდა. გარდა ამისა, როგორც ჩანს, საერთო ბაზარი რუსეთთან, ბელორუსს და ყაზახეთს მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის ნორმებთან დაახლოებს. საჭიროების შემთხვევაში საქონლის შემოტანა მოხდება რუსეთიდან, რომელიც, თავის მხრივ, ვალდებულია დაიცვას WTO-ს ნორმები. საბაჟო კავშირისა და WTO-ს ნორმების ერთმანეთთან შეუსაბამობის შემთხვევაში, WTO-ს ნორმები პრიორიტეტულია. აღნიშნულმა გამოიწვია საბაჟო

კავშირის ნორმების დაახლოება WTO-ს ნორმებთან. საერთო ჯამში, ჰარმონიზებული სატარიფო პოლიტიკის დანერგვისას გადაჭარბებული პროტექციონიზმის საშიშროება მინიმალურია. ნაკლებად სავარაუდოა სიტუაცია შეიცვალოს ძირითად სასაქონლო ჯგუფებში. არსებულ ვითარებაში, პირიქით, შესაძლებელია დროებით გაიზარდოს რუსეთის ბაზარზე საქართველოდან იმპორტირებული პროდუქციის მოცულობა რექსპორტის ხარჯზე, ისე როგორც ეს მოხდა ბელორუსის შემთხვევაში. იმ პირობებში, როდესაც რუსეთში აკრძალულია მრავალი სახეობის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მიწოდება, გაჩნდება ამ პროდუქტების მიწოდების ალტერნატიული წყაროები, მათ შორის რუსეთის ფედერაციის მეზობელი ქვეყნებიდან.

რუსეთის მიერ ევროკავშირიდან შემავალ პროდუქტზე დანესებული საპასუხო სავაჭრო სანქციების გარეშე, ბოლო რამდენიმე წელიწადში შეინიშნებოდა რუსეთში საქართველოდან პროდუქციის იმპორტის მნიშვნელოვანი ზრდა. ჯერჯერობით უცნობია, რამდენ ხანს შეიძლება გაგრძელდეს ეს სანქციები, თუმცა მას მაინც შეუძლია დადებითად იმოქმედოს საქართველოს ექსპორტზე. აგრეთვე, რუსეთი კვლავ რჩება (და სავარაუდოდ მომავალშიც დარჩება) ფეროშენადნობების მთავარი იმპორტიორი, რაც ქართული ექსპორტის საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაწილია. სწორედ ამიტომ შესაძლებელია სამომავლოდ ექსპორტის გაზრდა აბსოლუტური მასშტაბებით; შეფარდებითი მასშტაბებით რუსეთის წილი მცირდება აშშ-ში ექსპორტის გაზრდის შედეგად.

სატარიფო პოლიტიკაზე უფრო მნიშვნელოვან დაბრკოლებას შეიძლება წარმოადგენდეს ყაზახეთის, ბელორუსის და რუსეთის ბაზრებზე კონკურენციის ეტაპობრივი ზრდა. ბოლო წლებში ამ ქვეყნებს შორის სავაჭრო ბრუნვა სწრაფად იზრდება და შემდგომი ინტეგრაციის პროცესის შესაბამისად, მდგომარეობა მესამე ქვეყნებისთვის ნაკლებად მომგებიანი ხდება, ვიდრე ერთმანეთთან თავისუფალი ვაჭრობის მქონე წევრი ქვეყნებისთვის. იმის გათვალისწინებით, რომ ქართული წარმოების პროდუქცია წარმოდგენილია ამ სამი ქვეყნის ბაზარზე, ის შეიძლება შედარებით არამომგებიან მდგომარეობაში აღმოჩნდეს. განსაკუთრებით, მესამე ქვეყნების სავაჭრო პოზიციები შეიძლება საფრთხის ქვეშ დადგეს, თუ რუსეთი რეალურად გამოიყენებს იმპორტის ჩანაცვლების პოლიტიკას, რაც ჯერჯერობით მხოლოდ განცხადებების დონეზეა. როგორც წესი, ამ შემთხვევაში, პირველ რიგში, ძალაში შედის შესაბამისი სავაჭრო ბარიერები. იმის მიუხედავად, რომ ასეთი პოლიტიკის წარმატებულობა საეჭვოა, სხვა ქვეყნების ექსპორტიორები შეიძლება (ყოველ შემთხვევაში, დროის რაღაც მონაკვეთში) რეალური პროტექციული პოლიტიკის წინაშე აღმოჩნდნენ. იმ შემთხვევაში თუ შეიზღუდება ან აიკრძალება ექსპლუატაციაში ნამყოფი უცხოური ავტომანქანების შეყვანა რუსეთის ფედერაციაში, საქართველოს პოზიციები ამ ბაზარზე გაუარესდება.

ევრაზიული კავშირის შექმნის დადებითი ფაქტორები საქართველოსთვის

ვინაიდან ევრაზიული კავშირის არსებობა შეიძლება დაეხმაროს წევრი ქვეყნების ეკონომიკას, ამან შესაძლოა დადებითი გავლენა მოახდინოს საქართველოს ეკონომიკაზე სხვა ფაქტორების გათვალისწინებით. მდიდარ მეზობლებს თეორიულად შეიძლება ჰქონდეთ უფრო დიდი მოთხოვნა საქართველოს ექსპორტზე, ჩავიდნენ საქართველოში ტურისტული მიზნით, შემოიტანონ მეტი ინვესტიცია (თუმცა, ამ ეტაპზე რუსეთის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობა და მით უმეტეს, ყაზახეთის და ბელორუსისა, ძალიან მცირეა) და სხვა. ამავდროულად, ბოლო პერიოდში განვითარებული მოვლენები ცხადყოფს, რომ საეჭვოა ინტეგრაციული პროცესების გაძლიერებამ და სავაჭრო ბარიერების შემცირებამ რუსეთის ეკონომიკას დაუბრუნოს ეკონომიკური ზრდა. ამდენად, რეალისტური თვალთახედვით ნაკლებად სავარაუდოა, რომ ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის დაარსება იქნება მეზობელი ქვეყნების ზრდის ფაქტორი, ვინაიდან ეს ემთხვევა მეტად არსებით ცვლილებებს რუსეთის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში: ფასების ვარდნა ნავთობზე და რუბლის კურსის ვარდნა, ეკონომიკურ ზრდის შემცირება, ინფლაცია, დასავლეთის სანქციები და საპასუხო კონტრსანქციები რუსეთის მხრიდან. ეს ყველაფერი ამ ეტაპზე გადანონის კავშირის შექმნისგან მიღებულ სარგებელს.

სავაჭრო პოლიტიკის უნიფიცირების შესაძლებლობას იძლევა საერთო საბაჟო სისტემა,

რომელსაც გააჩნია კავშირის ტერიტორიაზე შემოტანილი პროდუქციისთვის ერთიანი მოთხოვნები. მეორე მხრივ, თუ მოქმედებები განხორციელდება კოორდინირებულად, არსებობს პოლიტიკური რისკების გაზრდის საფრთხე: ბოლო პერიოდში, რუსეთში შემოტანილ საქონელზე დაწესებული მოთხოვნები ხშირ შემთხვევებში პოლიტიკურად მოტივირებულია. იმ შემთხვევაში, თუ პოლიტიკური ზენოლა განხორციელდება ეკონომიკური ბერკეტებით, სამი ქვეყნის გაერთიანებული ბაზრის მასშტაბით ხარჯი შეიძლება უფრო დიდი იყოს. როგორც ჩანს, ამ ეტაპზე პოლიტიკური რისკები საგარეო სავაჭრო თანამშრომლობის შეფერხების ძირითადი ფაქტორებია, განსაკუთრებით ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის გაფართოების ან სხვა ინტეგრაციული პროცესის შემთხვევაში. მოუგვარებელი ტერიტორიული კონფლიქტების არსებობა ასევე ხელს უწყობს პოლიტიკური რისკების შენარჩუნებას.

ცალსახაა, რომ ევროპაში ექსპორტის გაზრდასთან ერთად, დიდი ბაზრების არსებობა საქართველოს უშუალო სიახლოვეს, რომელთაც ექნებათ მოთხოვნა ბევრად უფრო დიდი მოცულობის ექსპორტზე, შეიძლება ქართული ეკონომიკისთვის გახდეს დამატებითი დადებითი ფაქტორი. დიდი ბაზრის არსებობამ, შეიძლება ასევე ხელი შეუწყოს იმ უცხოური კაპიტალის შემოსვლას, რომელიც რუსეთიდან გაედინება, მით უმეტეს, თუ რუსეთში საინვესტიციო კლიმატთან არსებული სიტუაცია გააგრძელებს გაუარესებას.

დასკვნა

ამ ეტაპზე არ არსებობს იმის ნიშნები, რომ ევრაზიული ეკონომიკური კავშირი თავისთავად მოახდენს მნიშვნელოვან გავლენას მესამე ქვეყნებთან სავაჭრო ურთიერთობებზე. განხილული სიტუაციის გაუარესების ან გაუმჯობესების ჰიპოთეტური შესაძლებლობები ჯერ კიდევ ნაკლებად მოსალოდნელია, თუმცა შეიძლება განხორციელდეს პოლიტიკური სიტუაციის შეცვლის შემთხვევაში. გარდა ამისა, ამჟამად საქართველო აღარ არის იმდენად დამოკიდებული საბაჟო კავშირის წევრ ქვეყნებთან ვაჭრობაზე, როგორც ადრე. არსებობს ფაქტორები, რომლებიც მოქმედებენ საქართველოსთან სავაჭრო ურთიერთობებზე, როგორც უარყოფითად (ინტეგრირებულ ბაზრებზე კონკურენციის გაზრდა), ისე დადებითად (ბაზრების საერთო ზრდა). გარკვეულწილად, ეს ტენდენციები ერთმანეთის კომპენსირებას მოახდენენ.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, არ არის აუცილებელი უახლოეს მომავალში საქართველოსთვის თვისობრივად ახალი შესაძლებლობების წარმოქმნაზე საუბარი. უფრო მნიშვნელოვანია რაოდენობრივი განვითარება: ექსპორტის პირველადი ელვისებრი ზრდა. ამჟამად რუსეთში ქართული ექსპორტის მოცულობის მაჩვენებელი ყველაზე მაღალია უკანასკნელი რამდენიმე წლის განმავლობაში. ეს გამოწვეული იყო ქართული პროდუქციისთვის ბაზრის გახსნით. შესაბამისად, მომავალში ნაკლებად სავარაუდოა მკვეთრი ცვლილებები. უფრო მოსალოდნელია ევოლუციური განვითარება: ვაჭრობა კიდევ უფრო განვითარდება იმ მიმართულებებით, რომელიც უკვე მნიშვნელოვნადაა წარმოდგენილი რუსულ ბაზარზე. თუმცა, ინსტიტუციონალური ფაქტორებიდან გამომდინარე, ეს მოსაზრება არ ვრცელდება სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაზე. მასზე, სულ მცირე, შესაძლებელია რეექსპორტის მოკლევადიანი გაფართოება.

რეალისტური პროგნოზების გაკეთების შესაძლებლობას ართულებს პოლიტიკური ფაქტორი. ერთი მხრივ, ბოლო პერიოდში შეინიშნება საგარეო-სავაჭრო ურთიერთობების გააქტიურება, საქართველოს მიმართ პოლიტიკის შერბილება და ნეგატიური რეაქციის ნაკლებობა ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებაზე ხელის მონერის ფაქტზე. მეორე მხრივ, დასავლეთის ქვეყნებთან კონფრონტაციის გაძლიერების ფონზე არსებობს რისკი, რომ სხვადასხვა ამკრძალავი და შემზღუდავი ღონისძიება გავლენას მოახდენს საქართველოზეც, იმის მიუხედავად, რომ პირდაპირ მის წინააღმდეგ მიმართული არ იქნება. სიტუაცია შეიძლება გაუარესდეს, თუ მსგავსი ღონისძიების განხორციელება შესაძლებელი იქნება ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის მასშტაბებით. სასურველია, რომ პოლიტიკურმა ფაქტორებმა არ მოახდინონ მნიშვნელოვანი გავლენა ქვეყნებს შორის სავაჭრო-ეკონომიკურ ურთიერთობებზე ან აღმოიფხვრას მათი გამომწვევი მიზეზები. ჯერჯერობით, მთა-

ვარია დაბალანსებული დიალოგი იმ გაგებით, რა ფორმითაც დღეს მიმდინარეობს და პრაგმატული პოლიტიკის გატარება ეკონომიკაში. ასეთი პოლიტიკა სრულიად არ გულისხმობს რუსეთის მხარდაჭერას მის აშშ-თან ან ევროკავშირთან კონფრონტაციაში. ეს არის მხოლოდ საშუალება, არსებულ არასტაბილურ გარემოში უზრუნველყოფილი იყოს საგარეო-ეკონომიკური კავშირების მეტი პროგნოზირება.

С учетом существующей между Грузией и Россией конфликтной ситуации, Центр культурных взаимоотношений – Кавказский Дом с 2011 года начал активную работу по восстановлению мостов дружбы между грузинской и русской общественностью. Благодаря указанной инициативе, в течение последних 3 лет между двумя странами была создана платформа гражданского диалога, которая объединяет в себе несколько компонентов, в том числе: совместные исследования грузинских и русских молодых аналитиков, рабочие визиты в Грузию и в Российскую Федерацию, где участники проекта благодаря встречам с представителями различных правительственных ведомств или экспертных кругов знакомятся с внутренней политической ситуацией и получают информацию по отдельным актуальным темам.

С 2011 года и по сей день проведено более 10 встреч между молодежью Грузии и России, издано 7 политических документов, касающихся различных аспектов грузино-русских взаимоотношений. Кроме того, периодически проводятся дискуссии на актуальные темы. Эта работа подготовлена участником указанной выше платформы. В работе представлен анализ Грузино-российских экономических отношений на фоне присоединения Грузии к ДСФТА- и создания Евразийского союза.

Публикация издана в рамках проекта “Грузино-Российский диалог для мира и сотрудничества” при финансовой поддержке министерства иностранных дел Великобритании в рамках программы «Фонда урегулирования конфликтов».

СОДЕРЖАНИЕ

Введение	23
Глава I: Грузино-российские торгово-экономические отношения на фоне интеграции Грузии в Евросоюз.....	25
Глобальные тенденции и влияние на грузино-российские экономические отношения	25
Заключение	27
DCFTA и грузино-российские торговые взаимоотношения - позитивные и негативные аспекты	28
Позитивные аспекты присоединения Грузии к DCFTA для России	28
Заключение	30
Глава II: Евразийский экономический союз и возможное влияние на Грузию.....	31
Экономика Грузии	32
Риски от Евразийского союза и возможности для Грузии	32
Заключение	33
Евразийский экономический союз: возможности и вызовы для Грузии–взгляд из России.....	34
Негативные последствия создания Евразийского союза для Грузии	34
Позитивные факторы создания Евразийского союза для Грузии	35
Выводы.....	36

ВВЕДЕНИЕ

27 июня 2014 года Грузия подписала Соглашение об ассоциации с Евросоюзом (АА) и в его рамках Договор об углубленной и всеобъемлющей зоне свободной торговли (DCFTA), который должен заменить уже существующий торговый режим GSP+ между Грузией и Евросоюзом. Это соглашение является самым обширным, глубоким и комплексным документом, который был подготовлен в рамках сотрудничества Грузии с международными организациями и институтами.

До ратификации Соглашения будут задействованы его переходные положения. DCFTA окончательно заменит систему преференций GSP+. Режим GSP+ распространяется на продукты, имеющие таможенный и тарифный код Евросоюза. Указанный режим освобождает от таможенных пошлин более 7200 наименований продуктов грузинского производства и способствует улучшению доступа на европейский рынок.¹ В свою очередь соглашение DCFTA обеспечивает двухстороннее поэтапное упразднение барьеров, мешающих доступу на рынок, и нацелено на удаление всех торговых барьеров. Соглашение предусматривает снятие тарифа до 95% и полную либерализацию торговли промышленными товарами². Будут отменены все таможенные пошлины на импортируемую из Грузии продукцию (кроме товаров, перечисленных в приложении II к Соглашению об ассоциации)³. В переходный период в течение первых двух лет два режима одновременно будут в силе. Соглашение об ассоциации большей частью является сводом договоренностей и обязательств, которые устанавливают рамки поведения как правительственных структур, также и общественных, правоохранительных и экономико-хозяйственной деятельности.

Исходя из отмеченного выше, с одной стороны, необходимы структурные изменения, а с другой – адаптация экономических субъектов согласно новым договоренностям и обязанностям в том числе, стандартизация, маркировка и т.д. Стандарты касаются конкретных характеристик, которые должны быть у продукта, таких как: размер, форма, дизайн, этикетка / маркировка / упаковка, функциональность или рабочие показатели; соответствующим требованиям должны удовлетворять продукты, которые будут продаваться в странах DCFTA.

– Наличие маркировочного знака «СЕ» – это требование для продукции, предназначенной для экспорта на европейский рынок из третьих стран; он означает, что продукция, завезенная на европейский рынок, безопасна для здоровья потребителя. Требование маркировки «СЕ» обязательно для широкого перечня продукции перерабатывающей промышленности.⁴

– Сертификация в основном касается сельскохозяйственных продуктов, которые должны соответствовать ранее разработанным санитарным и фитосанитарным мерам. Евросоюз это один из регионов мира, где особое внимание уделяют вопросам защиты прав потребителей, а в Грузии международные сертификаты выданы лишь на несколько наименований сельскохозяйственных продуктов.⁵

Параллельно с принятием DCFTA, необходимо обращать внимание на развитие российско-грузинских отношений, их позитивные и негативные экономические и политические аспекты. Это особенно важно на фоне создания Евразийского экономического союза (ЕАЭС) на базе Таможенного союза, в ре-

¹ Еврокомиссия. Практическое руководство для развивающихся стран по торговым режимам, установленным новой Всеобщей системой преференций. Декабрь 2013 г.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/december/tradoc_152012.pdf

Соглашение Европейского Союза о всеобъемлющей зоне свободной торговли (DCFTA) и Грузия, 2014 г.

http://www.osgf.ge/files/2014/publications/EU_Geo_WEB.pdf

² Грузия: Дорога к DCFTA http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/eu_georgia/dfcta2012_01_en.pdf

³ Соглашение об ассоциации между Грузией и Евросоюзом. Глава IV. Торговля и связанные с торговлей вопросы.

http://eeas.europa.eu/georgia/assoagreement/pdf/ge-aa-title-iv-trade-related-matters_en.pdf

⁴ Центр развития бизнеса; импорт-экспорт, международная торговля, http://www.bbi.ge/uploads/training_26.pdf

⁵ Соглашение Европейского Союза о всеобъемлющей зоне свободной торговли (DCFTA) и Грузия, 2014 г.

http://www.osgf.ge/files/2014/publications/EU_Geo_WEB.pdf

Продовольственная и сельскохозяйственная организация (FAO). Примеры сотрудничества в сфере сельского хозяйства: Грузия, Армения и Молдова, 2013 г. <http://www.fao.org/docrep/018/ar424e/ar424e.pdf>

зультате чего Грузия и Россия становятся частью двух различных экономических объединений. Ситуация требует четкого понимания и оценки тех рисков и позитивных факторов, которые могут воздействовать на торгово-экономические отношения.

Евразийский союз есть ничто иное, как попытка сформировать аналог Евросоюза на евроазиатском континенте, путем объединения стран-сателлитов России. Но фактически, по положению на сегодняшний день между ними много качественных различий.

Идея евразийской интеграции, как ни удивительно, принадлежит не России, а Казахстану. Изначально концепция Евразийского союза как таковая была озвучена президентом Казахстана Нурсултаном Назарбаевым во время его выступления с речью в МГУ в 1994 году,⁶ в то время, когда Советский Союз только что распался, и отдельные страны были заняты не попытками вновь объединиться, а укреплением обретенной независимости и налаживанием международных контактов.

Эта инициатива реализовывалась постепенно, и только 18 ноября 2011 года президенты Беларуси, Казахстана и России подписали соглашение, ставившее своей целью создание к 2015 году Евразийского экономического союза, к которому в последствии присоединилась и Армения.⁷

⁶ Kazakhstan welcomes Putin's Eurasian Union concept

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kazakhstan/8808500/Kazakhstan-welcomes-Putins-Eurasian-Union-concept.html>

⁷ Armenia Joins Eurasian Union <http://asbarez.com/127785/armenia-joins-eurasian-union/>

ГЛАВА I: ГРУЗИНО-РОССИЙСКИЕ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ НА ФОНЕ ИНТЕГРАЦИИ ГРУЗИИ В ЕВРОСОЮЗ

Поскольку процесс ассоциации Грузии предполагает адаптацию грузинского законодательства под стандарты ЕС в течение длительного времени, есть все основания полагать, что в этот же период будет проходить изменение российского законодательства и принятых стандартов, процесс сближения российского законодательства со стандартами ЕС идет на протяжении последних десятилетий согласно Соглашению о партнерстве и сотрудничестве, а также четырем “дорожным картам”. Это необходимо, с одной стороны, с точки зрения обеспечения защиты или открытости собственного рынка для товаров, ввозимых из стран-участников DCFTA, а с другой стороны, с точки зрения определения экспортных акцентов. С уверенностью можно констатировать, что в данный момент влияние подписанного соглашения носит преимущественно политический характер. Реальные экономические последствия могут быть смягчены или полностью ликвидированы теми изменениями, которые будут происходить в обеих экономиках. Поэтому, следует раздельно рассматривать комплекс экономических последствий, вызванных политическими решениями, и тех, что связаны с изменением технических регламентов.

Следует отметить, что магистральные тренды во внешней торговле обеих стран имеют более значительное влияние на грузино-российские отношения, нежели подписание соглашений с ЕС. Первый из этих трендов – естественная переориентация специализирующихся на экспорте сырья и сельскохозяйственной продукции России и Грузии с торговли между собой на торговлю с теми странами, которые могут предложить им товары тех секторов, которые у них самих не развиты. Второй – возобновление торговли между двумя странами после ее прекращения, то есть наблюдается стремительный рост, который объясняется низкой базой. Так, в 2009 г. объем грузинского экспорта в РФ составил 21,2 млн долл., то в 2013 г. он вырос до 190,7 млн долл.⁸ Хотя в краткосрочной перспективе оба этих тренда противоречат друг другу, именно они будут определять грузино-российские экономические отношения в ближайшем будущем.

ГЛОБАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ВЛИЯНИЕ НА ГРУЗИНО-РОССИЙСКИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ

Торговле с третьими странами

Причины развала советского блока были отчасти (а по мнению некоторых экспертов и в большей степени) связаны с экономическим отставанием.⁹ Структура экономик стран социалистического блока резко отличалась от экономической структуры западных стран: доля сельского хозяйства была выше, промышленность была менее инновационной. То есть эти страны были заинтересованы в покупке на Западе промышленных товаров – как средств производства, так и бытовых. Кроме того, степень взаимозависимости экономик соцстран хотя и была высокой, но из-за того, что речь шла о межсекторальной, а не внутрисекторальной торговле, эти связи оказались неустойчивыми. После падения железного занавеса страны постепенно и совершенно естественно стали переориентироваться на торговлю с другими странами, которые поставляли им необходимые, нередко высокотехнологичные, товары в обмен на сырье и сельскохозяйственную продукцию. Этот тренд четко прослеживается по всем странам СНГ: наблюдается рост доли экспорта и импорта третьих стран. Ни Грузия, ни Россия - несмотря на различия в структурах экономик двух стран - не стали исключениями. Так, доля СНГ во внешнеторговом обороте РФ в 1995 г. составила 22%, а в 2013 г. - 13,6%. В Грузии мы наблюдаем схожую ситуацию: в 1995 г. доля СНГ была 40,2%, в 2013 г. - 35,2%.¹⁰

Что этот тренд означает для оценки воздействия ассоциации Грузии с ЕС на экономические отношения Грузии с Россией? Можно поставить и более конкретный вопрос: способно ли это соглашение создать условия, которые бы содействовали появлению производственных цепочек между промышленными секторами двух стран, несмотря на устоявшийся и объективный тренд переориентации на третьи страны? Это маловероятный поворот событий. Развитие взаимодействия промышленных секторов скорее

⁸ Росстат

⁹ Гайдар Е. (2006). Гибель империи: уроки современной России. М.: Росспэн.

¹⁰ Росстат

возможно между Грузией и странами ЕС. Хотя и в этом отношении есть сомнения, ведь ничто не мешает западноевропейскому бизнесу воспользоваться созданной в Грузии и соответствующей привычной западноевропейской институциональной средой для расширения рынков сбыта собственной продукции. Ведь грузинская экономика мала, покупательная способность не столь значительна, поэтому удовлетворение грузинского спроса на товары западноевропейских компаний не потребует дополнительных мощностей. Правомерен и другой вопрос: нарушит ли соглашение между ЕС и Грузией производственные цепочки между Россией и Грузией? Нет, не нарушит. Поскольку даже если этим предприятиям придется подстроиться под новую институциональную среду Грузии - это произойдет не в одночасье, в течение переходного периода. Можно усматривать в этом аспекте возможности для российских компаний: выход на новые рынки через более привычный и знакомый рынок страны, где говорят на русском языке, где нередко есть личные контакты.

Однако против этого говорит опыт российских компаний в Прибалтике. Страны Балтии не стали плацдармом для завоевания западноевропейских рынков, как показывают результаты анализа деятельности российских ТНК¹¹. Это объясняется рядом факторов, но один из важнейших – структура российской экономики, где доминирует крупный бизнес, который представлен в достаточной степени на международной арене, тогда как не хватает среднего, который был бы заинтересован в расширении рынков сбыта.

Таким образом, если структура экономик России и Грузии сохранится, то согласно экономической логике обе они будут ориентироваться на те страны, в торговле с которыми смогут обменивать свои товары со сравнительно низкой добавленной стоимостью на товары, в которых нуждаются, прежде всего высокотехнологичные. То есть страны будут использовать свои сравнительные преимущества. Таким образом, тесные торговые связи обеих стран с ЕС сохранятся. Углубление интеграции выгодно, а поэтому на практике возможно лишь тогда, когда страны могут осуществлять внутриотраслевой обмен в промышленном секторе. В случае торговли между странами, структура экономик которых характеризуется ориентацией на экспорт сырья или товаров с низкой добавленной стоимостью, для широкомасштабной интеграции нет оснований. Однако некоторые исследователи¹² отмечают, что в СНГ наблюдается собственная интеграционная динамика, которая проходит по иному нежели в ЕС сценарию. Она характеризуется тем, что в отдельных высокотехнологичных нишах есть выстраивание производственных цепочек между странами, а следовательно и интеграционные процессы. Но этого пока не достаточно, чтобы процесс отклонения торговли на ЕС и другие страны прекратился.

Восстановление торговли между Россией и Грузией

Второй тренд носит краткосрочный характер: наблюдается восстановление импорта грузинских товаров на российский рынок после эмбарго. Этот тренд может быть усилен или ослаблен другими факторами. Так, снижение темпов роста российской экономики автоматически означает и замедление темпов роста спроса потребителей на товары, особенно на находящиеся в более дорогом сегменте, как например, грузинские вина. Цена на грузинские вина справедливо выросла, и они вполне конкурентоспособны на российском рынке, однако спад спроса может отразиться на них так же, как и на импортируемых из других стран винах их класса. В то же время восстановление торговли может быть подкреплено ростом спроса на сельскохозяйственные грузинские товары из-за российских санкций по отношению к западноевропейским компаниям. Так, в ноябре 2014 г. Россельхознадзор разрешил Грузии ввозить в РФ сухофрукты.

¹¹ Кузнецов А. (2007). *Интернационализация российской экономики*. М.: Урсс.

¹² Гурова, Ефремова 2012; Гурова, 2014

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Политические решения, которые влекут за собой экономические последствия следует учитывать при анализе влияния подписанных бывшими советскими республиками соглашений с ЕС на экономику. Экономике оказывается непросто адаптироваться к внезапному обмену санкциями, особенно ввиду неясного временного горизонта их действия. Однако для российско-грузинских отношений это может иметь положительные последствия: грузинские производители смогут занять освободившееся пространство. Это будет взаимовыгодно. Развитию этого направления сотрудничества могла бы способствовать государственная поддержка контактов между компаниями двух стран, а также привлечение грузинской диаспоры.

В то же время это положение таит в себе и определенные риски. Ведь стимулов для нелегального реэкспорта из-за российских ответных санкций стало больше. Российские потребители привыкли к определенному набору товаров, а спрос рождает предложение. Однако пока кажется, что серые схемы ввоза попавших под российские санкции продуктов, если и осуществляются, то через третьи страны (по мнению ряда экспертов резкий рост экспорта сельскохозяйственной продукции из Молдавии или Белоруссии можно объяснить именно этим). У грузинских производителей сохраняется возможность занять освободившееся пространство на российском рынке, но ею надо суметь воспользоваться.

ДСФТА И ГРУЗИНО-РОССИЙСКИЕ ТОРГОВЫЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ – ПОЗИТИВНЫЕ И НЕГАТИВНЫЕ АСПЕКТЫ

Как было отмечено в предыдущей главе, действие ДСФТА при параллельном развитии грузино-российских торговых взаимоотношений может быть экономически выгодным для обеих сторон.

Ассоциация с **Европейским союзом** – несмотря на возможные трудности при выполнении обязанностей и условий – это непоколебимое **желание** Грузии. В то же время Грузия должна иметь нормальные торговые взаимоотношения с Россией.

Рост грузинского экспорта на российский рынок вызовет уменьшение потенциала роста экспорта на рынок Евросоюза. Этому есть три причины:

1. узнаваемость продукта;
2. маржа прибыли;
3. другие неформальные барьеры.

Грузинский товар, даже когда формально въездные пути были перекрыты, через соседние или дальние страны все равно поступал на российский рынок. Этот экспорт учитывался в торговом балансе стран, пропускающих товар.

После того, как восстановились торговые взаимоотношения с Россией, необходимость в пропускных звеньях исчезла (что, в свою очередь повышало экспортные затраты), значительно вырос товарооборот с Россией и торговый оборот в январе-октябре 2014 года составил 7% (674 млн. долларов США).¹³

Для Грузии, несмотря на диверсификацию ее торговли, российский рынок остается привлекательным, его значение сохранится и в будущем.

Привлекательность российских рынков в сравнении с ЕС определяется тем, что там до прерывания экономических взаимоотношений были проторены пути, и экспортёрам легче преодолеть неформальные барьеры, в числе которых языковой-ментальный барьер, барьер узнаваемости продукции и брендов, и т.д., которые действуют в пользу экспорта на российские рынки (пример: в январе-октябре 2014 год – рост на 67% в сравнении с тем же периодом предыдущего года)¹⁴. Несмотря на нестабильность и непредсказуемость российских рынков, их специфика (коррупция, санкции) облегчает рост потенциала грузинского экспорта в России, тогда как во взаимодействии российского и **западноевропейских** рынков, эта специфика дает обратный эффект.

В торговых взаимоотношениях решающую роль играет этнически грузинское население, которое проживает и работает в России и является гражданами России. Они являются **основными агентами** в торговых и экономических отношениях **между двумя странами**. Связи среди родственников и знакомых способствуют быстрой реализации торговых инициатив в обоих направлениях без каких-либо маркетинговых исследований и поиска данных о рынке, на которые требуется сравнительно больше времени и финансовых ресурсов. Поиск нужной для торговли информации (о линии поставок, складировании, рынке сбыта и др.), интуитивное преодоление неформальных барьеров, выбор бизнес-партнера или сотрудника и т. д. происходит быстро. Этот важнейший фактор при условии открытых экономических взаимоотношений положительно подействует на грузино-российское экономическое взаимодействие и в случае ассоциации Грузии с Европейским союзом.

ПОЗИТИВНЫЕ АСПЕКТЫ ПРИСОЕДИНЕНИЯ ГРУЗИИ К ДСФТА ДЛЯ РОССИИ

В результате имплементации ДСФТА, во-первых, российским рынкам меньше будет угрожать ввоз фальсифицированных и некачественных продуктов из Грузии, что было главной причиной при установлении эмбарго и прекращения торговых взаимоотношений с Грузией.

Во-вторых, российские товары более просто адаптируются к стандартам на грузинском рынке, что в будущем еще более облегчит им вход на европейские рынки. Поскольку в Грузии процесс ассоциации с Евросоюзом происходит поэтапно и последовательно, в течении соответствующего периода, облегчается процесс адаптации торговых отношений к нужным требованиям, в отличие от тех рынков, которые незамедлительно требуют соответствия стандартов и качества. Одновременно в Грузии производителям различной продукции, которые будут ориентированы на европейский рынок, дается возможность расширить

¹³ Национальная служба статистики Грузии: http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

¹⁴ Национальная служба статистики Грузии: http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

каналы поставки сырья и создать новые каналы. Это со своей стороны означает, что Грузия становится выгодным соединительным звеном с точки зрения косвенного доступа на рынки Европы.

Можно предположить, что для России сам по себе грузинский рынок не так важен из-за его малой величины, так же, как поставляемые продукты из Грузии, в особенности сельскохозяйственные, которые могут заменить другие торговые страны-партнеры.

В отличие от продовольственных рынков, для России важно иметь доступ на развитые финансовые рынки, что в случае полного выполнения Соглашения об ассоциации для Грузии будет возможным. Грузия привлекательна для России и с точки зрения размещения инвестиций (в сфере энергетики, распределительные сети энергоносителей и т.д.).

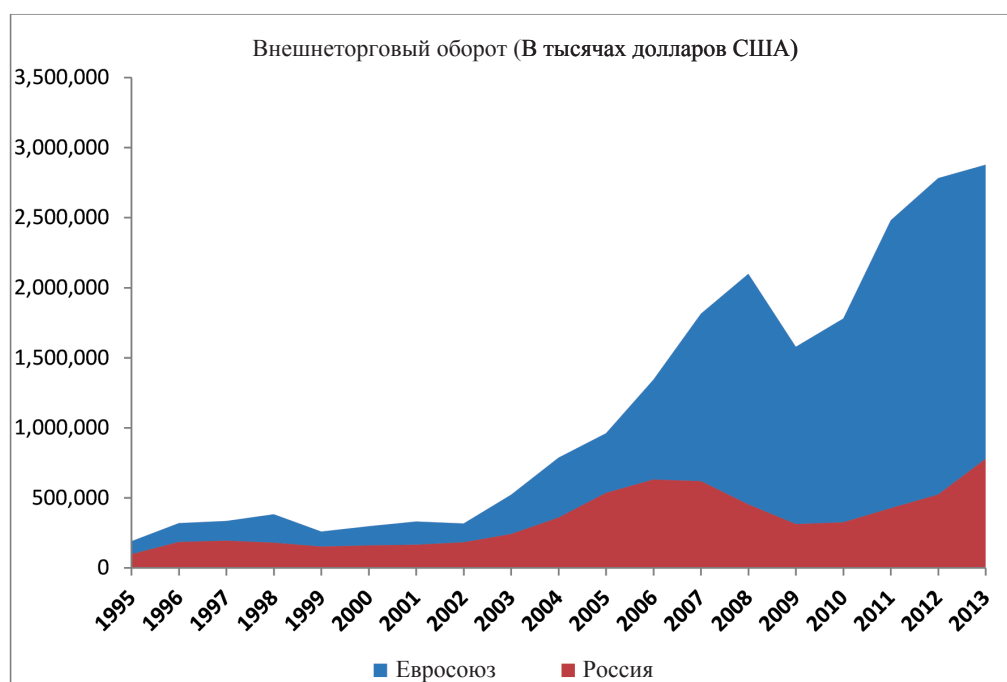
Пока существует множество неформальных барьеров для поступления грузинской продукции на западноевропейские рынки (рынки ЕС). К этому прибавляется упрочение на незнакомом рынке и, что главное, сравнительно низкая маржа прибыли на незнакомые бренды. Это, со своей стороны, создаёт благоприятную ситуацию для России, чтобы проводить открытую торговую политику в отношении Грузии и этим получить коридор на европейские рынки более простым способом, т.е. Грузия может стать для России косвенным „проводником“ продукции на рынки Евросоюза.

Открытость российского рынка будет более эффективным методом для торговых и не только торговых отношений, чем ограничения. Под открытостью подразумеваются не льготы и преференции, а уменьшение неформальных барьеров и создание равноправной конкурентной среды, как для России, так и для других стран партнеров, имеющих аналогичный статус.

Открытость будет полезна обеим сторонам с точки зрения диверсификации экономических отношений. После вступления в силу Соглашения об ассоциации значительно возрастает доступность в Грузии дешевых денег, что в условиях открытых экономических отношений выгодно не только для торговли, но и для других видов бизнеса. Доступность инвестиций значительно возрастает, как для российского бизнеса в Грузии, так и для грузинского в России. Открытость выгодна России с точки зрения доступа к европейским финансам; она сможет привлечь значительные ресурсы путем расширения и размещения бизнеса в Грузии. В то же время для Грузии открытые двусторонние экономические отношения с Россией и свободный вход на российский рынок также важны для повышения активности бизнеса.

В отличие от открытых экономических отношений, установление Россией по отношению к Грузии таких экономических ограничений, которые она определила Молдове, будут малоэффективны. Российское эмбарго по отношению к Грузии вызвало только напряженность в торговых взаимоотношениях, это открыло дорогу грузинской продукции на мировой рынок.

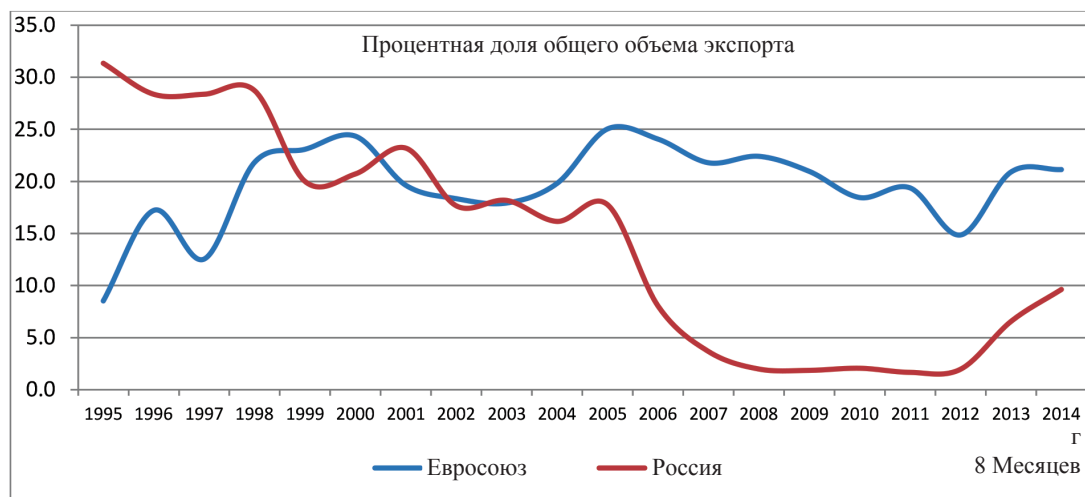
За последний период торговый оборот на российском рынке довольно вырос, но он заметно отстаёт от оборота с Евросоюзом (см. график 1).

Национальная служба статистики Грузии
http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

Довольно высок темп экспорта в Россию. Это вызвано тем, что восстановление торговых отношений с Россией началось только недавно, оживление экспорта становится заметным в апреле-мае 2013 года. Также в этом росте определённую роль играют события, происходящие в Украине, уменьшившие потенциал поступления российских товаров на разные рынки через Украину. Помимо этого, пути поступления товаров в Россию через Украину осложнились и некоторые закрылись. Из-за этого экспортный вектор Грузии на прямую переместился в сторону России.

Если отмеченная тенденция сохранится более длительный период, а для этого необходима политическая добрая воля, то в существенной мере уменьшится разница между процентными долями экспорта в целом Грузии в Евросоюз и Россию (см. график 2).¹⁵

Национальная служба статистики Грузии
http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

Препятствием для развития экспортного потенциала грузинской продукции на европейских рынках могут быть неформальные барьеры, что является положительным фактором для роста экспортного потенциала и диверсификации на российские рынки. Ряд экспортёров целиком или частично переключатся на российский рынок, несмотря на то, что рынок ЕС отличается долгосрочной стабильностью.

Когда у экспортёров появляются альтернативные легко достигаемые рынки, внимание больше уделяется получаемой прибыли, а не стабильности, они чаще ориентируются на краткосрочный эффект. С точки зрения государства, стратегическим и более значимым фактором являются стабильные экспортные рынки, так же очень важна диверсификация экспортных рынков, что со своей стороны становится гарантом стабильного экспорта и уменьшает его кризис-риски.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Мы можем сделать вывод, что как для России, так и для Грузии важны и новые российские рынки, и преференциальные льготы, в условиях ассоциации большая роль возлагается на диверсификацию рынков. Нужно отметить, что у России будет возможность использовать положение Грузии в роли плацдарма для выхода на европейские рынки.

Несмотря на то, что открытость российского рынка и рост экспорта на российские рынки уменьшает потенциал грузинского экспорта на европейские рынки, объем экспорта в Россию и Евросоюз растет, что представляет собой положительный фактор в торговых отношениях, как с ЕС, так и с Россией, и даёт возможность сохранить, положение «золотой середины», которая экономически будет выигрышна как для Грузии, так и для России.

¹⁵ Национальная служба статистики Грузии: http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

ГЛАВА II: ЕВРАЗИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОЮЗ И ВОЗМОЖНОЕ ВЛИЯНИЕ НА ГРУЗИЮ

В январе 2010 года, с созданием Таможенного союза (ТС) была сформирована основа для Евразийского союза между тремя постсоветскими странами – Россией, Беларусью и Казахстаном, с целью основать новое, сильное и влиятельное объединение в регионе. Договор о Евразийском экономическом союзе (ЕАЭС) вступил в силу в январе 2015 года. Объединение расширяется за счёт присоединения новых стран,¹⁶ хотя возможности расширения ограничены с одной стороны геополитическими, а с другой стороны экономическими возможностями:

1. Европейские стремления Грузии, Молдовы и Украины;
2. Территориальные конфликты на постсоветском пространстве;
3. Незаинтересованность стран за пределами постсоветского пространства;
4. Интерес России – быть единоличным лидером организации (несмотря на кажущуюся демократическую структуру) и не допускать членства стран сильнее ;
5. Возможное и ожидаемое сопротивление разных стран/организаций ввиду нового распределения сил в регионе;
6. Неблагоприятное состояние экономики России и прогнозы на следующие годы.

С другой стороны у Евразийского союза, в случае правильной политики, имеется определенный потенциал:

1. Широкий ареал действия, как в территориальном в измерений (20 млн. кв. км.), так экономическом (ВВП – \$3 триллиона; ВВП на душу населения – \$17.4 тысячи) и масштабе рынка (население – более 170 млн.);¹⁷

2. Стратегическое положение Союза на международном уровне даёт прекрасные возможности членам (богатым энергоресурсами и не только) для диверсификации экспорта, как в западном, так и в южном направлении;

3. Нужно отметить, что российский рынок – один из желаемых рынков для иностранных компаний (по мнению автора, санкции введённые против России в последнее время – недолгосрочные, хотя способные создать колоссальные проблемы), что не только для России, но и других стран-членов организации можно считать фактором, способствующим экономическому росту.¹⁸

Тут же нужно отметить, что лидер объединения – Россия – входит в трудную экономическую фазу, это подтверждают исследования Всемирного банка, которые предсказывают российской экономике долгосрочную рецессию.¹⁹ Предположительно это явление отразится на её экономических союзниках. Другими словами время для развития ЕАЭС выбрано не самое удобное.

Для Грузии, которая уже давно проявила свои европейские стремления и прямо или косвенно заплатила за этот шаг (российско-грузинская война; эмбарго; потеря казахстанского рынка, в плане автомобильного экспорта; постоянный напряжённый фон отпугивающий многих иностранных инвесторов и т.д.), перспектива членства в Евразийском союзе не слишком привлекательна. Дело в том, что с точки зрения экономики, углубление экономических взаимоотношений с Евросоюзом даёт намного больше пользы, чем развитие отношений с Россией, Беларуссией и Казахстаном вместе взятыми. Это подтверждает и простая статистика за январь-октябрь 2014 года, в частности: экспорт Грузии в страны Евросоюза – превышает 21.5% всего экспорта, а в страны Таможенного союза составляет всего лишь 14%. Что касается импорта из Евросоюза, то он составляет 28% от всего импорта, а импорт из стран Таможенного союза – всего 7% (данные 2013 года).²⁰ Соответственно, непонятно откуда появляется иллюзия о близких торговых связях Грузии с этим союзом.

¹⁶ Russia, Belarus and Kazakhstan agree on customs union <http://www.turkishweekly.net/news/93507/russia-belarus-and-kazakhstan-agree-on-customs-union.html>

¹⁷ Eurasian Economic Commission <http://www.eurasiancommission.org/en/Pages/default.aspx>

¹⁸ სავარაუდოდ, რუსეთზე დღეს დაწესებული სანქციები უპერსპექტივოა და მალევე დაკარგავს აქტუალობას.

¹⁹ СТАГНАЦИЯ ИЛИ РЕЦЕССИЯ РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКИ 2014 ГОД? http://sfc-am.ru/publication/library/stagnatsiya_ili_retsesiya_2014.html

²⁰ Национальная служба статистики Грузии http://geostat.ge/?action=page&p_id=133&lang=geo

ЭКОНОМИКА ГРУЗИИ

За последнее десятилетие экономика Грузии значительно окрепла и по сравнению с периодом обретения независимости в начале 90-х годов, достигла новых высот. По сравнению с 1995 годом в 2013 году экспорт страны вырос в 19 раз (со \$155 млн. до \$2.9 млрд.); Число стран-партнёров достигло 131-го (по данным за 2013 год), из них с 36 странами у Грузии положительный торговый баланс; В 5 раз и более выросли показатель ВВП, как абсолютный, так и на душу населения (согласно данным за 2013 год: ВВП – \$16.1 млрд; ВВП на душу населения – \$3.6 тысяч); Прямые иностранные инвестиции в сумме превысили \$11 млрд; 21 Грузия вышла в лидеры по данным многих международных индексов (ведение бизнеса, конкурентоспособность; борьба с коррупцией, экономическая свобода и др.).

По данным 2014 года за январь-август, экспорт Грузии и доля в нем стран-членов ТС следующие:

1. В части экспорта: а) Вино – \$84.9 млн, доля России – 65%; б) Минеральные воды – \$72.6 млн, доля России – 50%; в) Орехи – \$27.3 млн, доля Казахстана – 31%.
2. В части импорта: а) Газ – \$181.3 млн, доля импорта из России – 17%; б) Нефть и нефтепродукты – \$416.9 млн, доля России – 8%; в) Пшеница – импорт \$40.7 млн, основная часть импорта поступает из России (63%) и Казахстана (35%).²²

Можно сказать, что кроме нескольких типов продукции, ни экспорт, ни импорт Грузии особенно не связаны со странами Евразийского союза. А замена некой торговой позиции, при необходимости, достижима очень легко, особенно по направлению импорта.

РИСКИ ОТ ЕВРАЗИЙСКОГО СОЮЗА И ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ ГРУЗИИ

ТС с точки зрения экономики, в принципе, странам-участницам дополнительную прибыль не даёт, так как все возможные льготы, связанные с либерализацией торговли, были приняты или могли быть приняты в рамках СНГ на основании многосторонних соглашений.²³

Рассмотрим результаты, возможные в случае членства Грузии в союзе:

А) Негативными сторонами членства в ТС являются:

1. Потеря возможности ведения независимой двусторонней торговой политики;
2. Сворачивание, достигнутого с Евросоюзом соглашения о свободной торговле, в рамках Восточного партнёрства;
3. Потеря экспортного рынка автомобилей, который на сегодняшний день представляет собой экспортный продукт номер один;
4. Согласно исследованиям Всемирного Банка членство страны в Таможенном союзе приводит к уменьшению ВВП, а негативные последствия торговли превышают положительные;²⁴
5. Вместо внедрения более высоких стандартов производства поощряются более низкие стандарты и ценовая политика;
6. Рецессия российской экономики, которая будет более ощутима в последующие годы, негативно отразится на всех государствах-членах и ослабит российские позиции, как на региональном, так и на глобальном уровне.²⁵

Б) Положительными сторонами можно считать следующие факторы:

1. возможность трудоустройства и, впоследствии, возможность получения более крупной суммы денежных переводов в Грузию;
2. Получение разных «подарков/наград» со стороны России в случае поддержки ее политики, например: в случае с Арменией – установление льготной цены на природный газ.²⁶

²¹ Министерство финансов Грузии www.mof.gov.ge Министерство экономики Грузии www.economy.ge

²² Там же.

²³ Улубленная и всеобъемлющая зона свободной торговли между Евросоюзом и Грузией http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/news/2014/dcfta_advantages_vscustomsunion_2014_01_ka.pdf

²⁴ An Initial Estimation of the Economic Effects of the Creation of the

EurAsEC Customs Union on Its Members <http://siteresources.worldbank.org/INTPREMNET/Resources/EP47.pdf>

²⁵ СТАГНАЦИЯ ИЛИ РЕЦЕССИЯ РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКИ 2014 ГОД? http://sfc-am.ru/publication/library/stagnatsiya_ili_retsesiya_2014.html

²⁶ Вступление в Таможенный союз даст Армении ряд экономических преимуществ <http://integration.su/analytics/3841-vstuplenie-v-tamozhennyj-soyuz-dast-armenii-ryad-ekonomicheskix-preimushhestv.html>

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Как результат того, что Грузия сохранила нынешний статус-кво в то время, как параллельно начал действовать Евразийский экономический союз, ожидаются следующие позитивные явления:

а) экономика Грузии окончательно перестанет зависеть от российского нестабильного рынка, что является одним из обязательных условий ее долгосрочного развития; б) усилится роль Грузии в региональном масштабе, поскольку через нее проходит единственный сухопутный коридор, связывающий двухчленов Таможенного союза – Армению и Россию. После подписания соглашения об ассоциации с Евросоюзом Грузия получает возможность назначить специальные тарифы на торговлю между этими двумя странами на основании того, что они состоят «в другом экономическом союзе»; в) ожидается рост потока инвестиций из стран Таможенного союза, в основном за счет переноса в Грузию производств, ориентированных на экспорт своей продукции в Евросоюз.

Но ожидаются также и определенные трудности, в частности:

а) Грузия потеряет несколько рынков, значимых для реэкспорта автомобилей; б) прервется нарастающая динамика сформировавшихся в последние годы торговых отношений со странами Таможенного союза (что не катастрофично, если грузинские компании продолжат осваивать новые рынки); в) если Грузия останется не у дел в Евразийском экономическом союзе, при условии, что последний соберет все силы, а Грузия в реальности не сможет воспользоваться преимуществами свободной торговли с Евросоюзом – это может оказаться дважды проигрышным для Грузии. Впрочем, такое развитие событий маловероятно.

ЕВРАЗИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОЮЗ: ВОЗМОЖНОСТИ И ВЫЗОВЫ ДЛЯ ГРУЗИИ–ВЗГЛЯД ИЗ РОССИИ

Таможенный союз предполагает проведение скоординированной экономической политики, общеэкономическое регулирование и снятие ограничений на торговлю между государствами-участниками. В то же время, необходимо учитывать, что эти меры не вызовут мгновенного изменения экономического состояния этих стран: так, даже на переходный период с целью приведение в соответствие национальных законодательств отведено десять лет, в то время как реальный процесс экономической интеграции может занять еще большее время. Хотя будет происходить и дальнейшее расширение Евразийского экономического союза, полноценное подключение новых членов, очевидно, займет достаточно много времени, и вероятные долгосрочные последствия этого в этой главе не рассматриваются.

Для того, чтобы определить, какое влияние может иметь создание Евразийского экономического союза для Грузии, необходимо принять в рассмотрение несколько факторов. Во-первых, необходимо определить, какое влияние может иметь на грузинскую экономику проведение общей тарифной политики, во-вторых, рассмотреть, какое влияние может оказать объединение на рынки стран, входящих в Евразийский экономический союз, в-третьих, прояснить, какое значение может иметь введение общих требований по качеству продаваемой продукции. Эти результаты, кроме того, необходимо сопоставить с текущими объемами внешнеэкономической деятельности, связывающей Грузию с этими государствами. В то же время, так как целью Евразийского союза является более тесная экономическая интеграция трех стран, возможное влияние на экономику соседей будет преимущественно косвенным.

НЕГАТИВНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ СОЗДАНИЯ ЕВРАЗИЙСКОГО СОЮЗА ДЛЯ ГРУЗИИ

Чтобы рассмотреть возможные последствия для экономики Грузии, необходимо проанализировать, какое влияние может иметь создание Евразийского экономического союза на экономику входящих в него стран, так как от этого может зависеть экономическая конъюнктура в целом – с учетом того, что объем экономики Грузии не велик относительно суммарного объема экономик Казахстана, Белоруссии и России, даже не столь большие изменения в масштабах Евразийского союза могут иметь достаточные позитивные или негативные последствия для Грузии.

Наконец, хотя Евразийский экономический союз задумывался как экономическое объединение без всякой наднациональной политической надстройки, очевидно, что существуют политические риски, которые в результате скоординированных действий России, Казахстана и Белоруссии могут быть усилены, либо, напротив, устранены.

Координация и унификация тарифной политики и создание общего рынка позволяют предположить, что экспортерам с чисто формальной точки зрения будет проще достичь рынков стран-участниц. С другой стороны, такая координация уже осуществляется в рамках Таможенного союза. Тот факт, что Россия и Грузия участвуют в ВТО, заставляет предположить, что тарифы вряд ли будут повышаться. Более того, по всей видимости, общий рынок будет приближать к нормам ВТО также Белоруссию и Казахстан, так как в случае необходимости товары будут ввозиться через Россию, обязанную соблюдать нормы ВТО. В настоящее время в случае конфликта норм Таможенного союза и ВТО нормы ВТО имеют приоритет. Результатом этого стало приближение норм ТС к нормам ВТО. В целом, с точки зрения введения согласованной тарифной политики мы вряд ли можем говорить о каких-либо угрозах растущего протекционизма. По основным товарным группам ситуация вряд ли изменится. В существующей ситуации, напротив, скорее есть возможность временно расширить присутствие на российском рынке за счет реэкспорта продовольствия, аналогично тому, как это делает в настоящий момент Белоруссия: пока в Россию запрещено поставлять многие европейские сельскохозяйственные товары, должны возникнуть альтернативные источники поставок, в том числе через соседние с РФ страны. Даже без ответных торговых санкций в последние несколько лет наблюдался значительный рост импорта в РФ продукции из Грузии. Пока неизвестно, сколько может продлиться запрет на импорт ряда товаров из ЕС, но он может благоприятно воздействовать на грузинский экспорт. Россия также остается (и, скорее всего, будет оставаться) импортером ферросплавов – также важной статьи грузинского экспорта, в связи с чем возможно дальнейшее расширение экспорта в абсолютных масштабах; в относительных масштабах доля России снижается в связи с возрастанием экспорта в США.

Более важным препятствием, чем тарифная политика, может являться постепенное усиление конкуренции на рынках Казахстана, Белоруссии и России. В последние годы торговый оборот между этими странами быстро растет, и по мере дальнейшей интеграции, естественным образом, позиция стран, вынужденных платить пошлины, оказывается менее выгодной, чем стран-участниц союза, обладающих возможностью беспошлинной торговли между собой. В той мере, в какой товары грузинских производителей присутствуют на рынках этих трех стран, они могут оказаться в относительно невыгодном положении. В особенности торговые позиции третьих стран могут оказаться под угрозой, если Россия начнет проводить политику импортозамещения, что пока оставалось на уровне деклараций – как правило, в этом случае прежде всего начинают вводиться соответствующие торговые барьеры. Несмотря на то, что возможность успеха такой политики вызывает большие сомнения, экспортеры из других стран могут столкнуться (по крайней мере, на какое-то время) с реальной протекционистской политикой. В случае если будут реализованы раздающиеся сейчас призывы к все большему ограничению или запрету ввоза в РФ иностранных подержанных автомобилей, позиции Грузии на этом рынке также могут ухудшиться.

ПОЗИТИВНЫЕ ФАКТОРЫ СОЗДАНИЯ ЕВРАЗИЙСКОГО СОЮЗА ДЛЯ ГРУЗИИ

В той мере, в какой существование Евразийского экономического союза способно помочь экономикам входящих в него стран, это при прочих равных должно благоприятно сказаться на экономике Грузии. Более богатые соседи теоретически имеют возможность предъявлять больший спрос на экспорт Грузии, больше инвестировать (однако на сегодняшний момент объем прямых иностранных инвестиций России, а тем более Казахстана и Белоруссии весьма невелик), активней посещать Грузию с туристическими целями и т.д. В то же время последние события позволяют предположить, что даже усиление интеграционных процессов и уменьшение торговых барьеров вряд ли способны помочь экономике РФ вернуть экономический рост. Таким образом, с реалистической точки зрения создание Евразийского экономического союза вряд ли сможет служить фактором роста для соседних стран в силу того, что оно накладывается на ряд более существенных изменений в политической и экономической жизни России: падение цен на нефть и курса рубля, замедление вплоть до нуля экономического роста, инфляция, санкции Запада и ответные контр-санкции России – которые пока перевешивают выгоды от создания Союза.

Единая таможенная система, предъявляющая одинаковые требования для всех товаров, ввозимых на территорию Союза, позволяет унифицировать торговую политику. С другой стороны, в случае, если действия будут приниматься скоординировано, возможно возрастание политических рисков: в последнее время требования, предъявляемые к ввозимым в Россию товарам, зачастую выглядят политически обоснованными. В том случае, если политическое давление экономическими средствами будет производиться в масштабах объединенного рынка уже трех стран, издержки могут быть более высоки. В настоящий момент политические риски, по всей видимости, являются главным фактором, способным затормозить внешнеторговое сотрудничество, особенно в том случае, если будет происходить расширение Евразийского экономического союза или связанных с ним менее сплоченных форм интеграции. Наличие неурегулированных территориальных вопросов также способствует поддержанию политических рисков на высоком уровне.

Очевидно, что наличие в непосредственной близости огромных рынков, способных (при прочих равных) предъявлять спрос и на куда большие объемы экспорта, может быть положительным фактором роста грузинской экономики, наряду с ростом экспорта в ЕС. Наличие большого близлежащего рынка также может помочь привлечь некоторое количество иностранного капитала, возможно – часть того капитала, что уходит из РФ, в особенности если ситуация с инвестиционным климатом в России продолжит ухудшаться.

ВЫВОДЫ

На настоящий момент не наблюдается признаков того, что Евразийский экономический союз сам по себе окажет действительно серьезное влияние на внешнеторговые отношения с третьими странами. Рассмотренные гипотетические возможности ухудшения или улучшения ситуации пока остаются маловероятными – хотя могут быть реализованы в случае изменения политической обстановки. Кроме того, в настоящий момент Грузия уже не настолько зависит от торговли с этими странами, как это было раньше. Существуют факторы, которые могут воздействовать на внешнеторговые отношения с Грузией как отрицательно (усиление конкуренции на интегрированных рынках), так и положительно (общий рост рынков). В какой-то мере эти тенденции должны компенсировать друг друга. В связи с этим не приходится говорить в краткосрочной перспективе об открывающихся перед Грузией качественно новых возможностях. Скорее речь идет о количественном развитии: после первоначального рывка экспорта (в настоящий момент объем грузинского экспорта в Россию является наивысшим за все прошедшие годы), обусловленного открытием рынка для грузинских товаров, вряд ли можно ожидать в дальнейшем резких движений. Можно ожидать эволюционного движения: будет развиваться торговля по тем статьям, что уже являются наиболее важными по объему. Это соображение, однако, не распространяется на рынок сельскохозяйственной продукции в связи с отмеченными выше факторами: на нем возможно, как минимум, краткосрочное расширение реэкспорта.

Главным фактором, влияющим на возможность делать реалистичные прогнозы, по-прежнему остается политический. С одной стороны, в последнее время наблюдается оживление внешнеторговых связей, смягчение политики по отношению к Грузии и отсутствие негативной реакции на подписание соглашения об ассоциации с ЕС. С другой стороны, в свете усиливающейся конфронтации со странами Запада существуют риски, что разного рода запретительные и ограничительные меры, не будучи направлены непосредственно против Грузии, могут ее затронуть. Ситуация может усугубиться, если такого рода меры будут приняты уже в масштабе всего Евразийского экономического союза. Остается лишь надеяться, что политические факторы не окажут значительного влияния, или же что будут устранены причины, вызвавшие их к жизни. Пока же главной рекомендацией является ведение взвешенного диалога в сфере внешнеполитических отношений в РФ (в той мере, в которой в настоящее время такой диалог ведется) и прагматической политики в экономической сфере. Такая политика отнюдь не является политикой поддержки России в ее конфронтации с США и ЕС, это лишь средство обеспечить большую предсказуемость внешнеторговых связей в нынешних нестабильных условиях.

With a view to the existing conflict situation between Georgia and Russia since 2011, “The Centre for Cultural Relations – Caucasian House” began to actively work towards peace-building between the Georgian and Russian societies. This process unites several components, including the young Georgian and Russian analysts’ research, working visits to Georgia and the Russian Federation, meetings with representatives of both countries government agencies and experts, a common webpage and more.

Since 2011, more than 10 visits were conducted, 7 policy documents, covering different aspects of Georgian-Russian relations were issued and number of public discussions was organized. This document is written by the Russian and Georgian participants of this platform and it aims to analyze perspectives of Georgian-Russian trade-economic relations in relation to DCFTA and in light of setting the Eurasian Union

The publication was created in the framework of the project “Georgian-Russian Dialogue for Peace and Cooperation”, which is implemented with the financial support of “Conflict Pool” of the British Foreign and Commonwealth Office

TABLE OF CONTENT

Introduction.....	39
Chapter 1. Georgian-Russian Trade-Economic Relations in Light of Georgia’s Integration in the EU	41
Global Trends and Their Influence on Georgian-Russian Economic Relations.....	41
Conclusion	42
DCFTA and Georgian-Russian Trade Relations. Positive and Negative Aspects.....	43
Georgia’s entering in DCFTA and Its Positive Consequences for Russia.....	43
Conclusion	45
Chapter II. Eurasian Union and its Potential Impact on Georgia	46
Review of the Georgian Economy.....	46
Risks and Opportunities of the Eurasian Union for Georgia	47
Conclusion	47
Eurasian Economic Union: Challenges and Opportunities for Georgia – a Vision from Russia	48
Negative Effects of the Eurasian Union on the Georgian Economy	48
Positive Factors of Eurasian Union for Georgia.....	49
Conclusion	50

INTRODUCTION

On 27 2014 Georgia and EU signed Association Agreement (AA) and an agreement on Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), which is a part of the Association Agreement. DCFTA is supposed to replace the current GSP+ trade regime between Georgia and the EU. It is worth noting that the Agreement is the most comprehensive, deep and complex document ever signed between Georgia and international organisations or institutes.

Transitional provisions will enter into force before the agreement is ratified. DCFTA will ultimately replace the GSP+ preference system. GSP+ covers products marked by the EU customs-barcode. As a result of GSP + tariffs are fully removed from more than 7200 Georgian products and wider access provided to the EU market.¹ DCFTA ensures bilateral and progressive removal of barriers to markets and envisages lifting off tariffs to 95 per cent and full liberalization of trade of industrial products.² All Georgian exports will be exempt from all kinds of customs tariffs (except for the goods listed in Annex 2 of the Agreement³).

However, these two schemes will both be valid for the transitional period of the first two years. It should also be noted that that Association Agreement is mostly a compilation of commitments and obligations which sets framework for government structures as well as for public, legal and economic activities.

Based on the above said, the Agreement requires structural changes on the one hand, and adaptation of economic subject, including standardisation, marking etc to meet new requirements and obligations. Standards refer to such specific characteristics of products as size, design, labelling and marking, packaging, functionality or performance indicators. Therefore, products and goods to be sold in DCFTA countries must meet respective requirements.

CE marking is a requirement for exported goods from the third countries to the EU market indicating that products do not contain hazards and are safe for consumers' health. CE marking is a mandatory requirement for an extensive list of manufactured products and goods⁴.

Certification requirement mostly concerns agricultural products that have to comply to predetermined sanitarian and phytosanitarian measures. European Union is among those regions of the world where protection of consumers rights are paid great attention while only few agricultural products are issued international certificate in Georgia.⁵

It is important to observe the development of the Georgian-Russian trade relations with its positive and negative economic-political connotations as DCFTA is setting in motion.

These developments are of particular importance in light of establishing customs based Eurasian Union, as a result of which Georgia and Russia will become circles of two opposing economic and political unions. This situation requires the analysis of those risks and positive aspects, which may accompany both these processes as well as trade-economic relations.

The Eurasian Union is nothing more than an attempt to form a structure analogous to the EU in the Asian continent through uniting Russia's satellite countries. However, as of today, there is a long list of quantitative and qualitative differences between these countries.

¹ Political Guide to the New GSP Trade Regimes for the Developing Countries, December 2013. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/december/tradoc_152012.pdf

European Union's Agreement on Deep and Comprehensive Free Trade and Georgia, 2014 http://www.osgf.ge/files/2014/publications/EU_Geo_WEB.pdf

² Georgia: A road to DCFTA http://eeas.europa.eu/delegations/georgia/documents/eu_georgia/dcfta2012_01_en.pdf

³ The Association Agreement between EU and Georgia. Chapter IV: Trade and Trade-related Issues http://eeas.europa.eu/georgia/associationagreement/pdf/ge-aa-title-iv-trade-related-matters_en.pdf

⁴ The Centre for Business Development: Import and Export, International Trade. http://www.bbi.ge/uploads/training_26.pdf

⁵ The Agreement with the EU on Deep and Comprehensive Free Trade Area and Georgia, 2014.

http://www.osgf.ge/files/2014/publications/EU_Geo_WEB.pdf

Case Studies of cooperation in agricultural sector: Georgia, Armenia and Moldova, 2013. <http://www.fao.org/docrep/018/ar424e/ar424e.pdf>

However surprising it may sound, the idea to create a union comes not from Russian, but Kazakhstan. Originally, the idea was voiced by the President Nursultan Nazarbaev in 1994 while making a speech in Moscow State University.⁶ Notably, back then, the Soviet Union had just collapsed and its former member countries were busy to strengthen their independence and establishing international contacts rather than thinking of reunification.

It is worth noting that this initiative had remained on a shelf for quite a long time to reemerge only on 18 November 2011 when the presidents of Belarus, Kazakhstan and Russian Federation, joined by Armenia later on, signed a target agreement to set up an Eurasian union by 2015.⁷

⁶ Kazakhstan welcomes Putin's Eurasian Union concept

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/kazakhstan/8808500/Kazakhstan-welcomes-Putins-Eurasian-Union-concept.html>

⁷ Armenia Joins Eurasian Union <http://asbarez.com/127785/armenia-joins-eurasian-union/>

CHAPTER 1. GEORGIAN-RUSSIAN TRADE-ECONOMIC RELATIONS IN LIGHT OF GEORGIA'S INTEGRATION IN THE EU

As adaptation of the Georgian legislation to the EU standards as a part of the association process is a long term perspective, it can be assumed that Russia's legislation and adopted standards may also undergo changes in the same period. Russia has been taking efforts to harmonise its legislation to the EU standards for the last decade in accordance to the Agreement on Partnership and Cooperation and four road maps, required for protecting its own market or ensuring openness in regards to products and goods imported from DCFTA countries on the one hand, and for identifying export preferences on the other. Therefore, there is a high probability that the agreement signed between Georgia and the EU at this stage is first and foremost of political nature. Factual negative economic side effects can be mitigated or completely alleviated by those changes which are to take place within the economies of both countries. Due to these circumstances, the set of the economic outcomes resulted from political decision-making and those incurred as a result of the changes within the technical regulations, must be considered separately.

At the same time, Georgian-Russian relations are much affected by global trends pertaining to international trade rather than by signing the Agreement between Georgia and the EU. The first of these global trends implies **natural adjustment from specialized trade of industrial goods and agriculture between Russia and Georgia to the trade relations with those countries which can provide goods and products of underdeveloped sectors in the two countries.** Second trend concerns **resumption of trade relations between the two countries.** Export of Georgian goods to Russia is increasing steadily which can be explained solely by the fact that the volume of Georgian exports to Russia had been insignificant before lifting off an embargo by Russia. For instance, if in 2009 the volume of Georgian export to Russia totaled 21.2 million dollars, in 2013 it amounted to 190.7 million dollars⁸. In spite of the fact that these two tendencies are inconsistent with each other in a short-term perspective, they will determine the Georgian-Russian economic relations in the future.

GLOBAL TRENDS AND THEIR INFLUENCE ON GEORGIAN-RUSSIAN ECONOMIC RELATIONS

Trade with the Third Countries

Experts argue that economic lagging partially accounted for the collapse of the Soviet Bloc while few think this was the key driving factor leading to the collapse.⁹ Economic structure of the countries under the Socialist Bloc was drastically different from that of the Western countries: a larger share of agriculture with less innovative industries. Therefore, every country was interested to purchase industrial products in the West including both industrial means and consumers goods. In addition, socialist countries were marked with a high degree of interdependence. However, due to the fact that this concerns inter sectorial rather than intra-sectorial trade, these dependence turned out to be less sustainable than anticipated. After the cold war had ended, ex-Soviet countries progressively and naturally established trade relations with other countries which in their turn would provide them with necessary, often high-tech and consumers goods as exchange for raw materials and agricultural products. This trend is traceable in each of the countries within the Commonwealth of Independent States where the shares of both export and import of the third countries have risen. Georgia and Russia are no exceptions in spite of the difference between their economic structures. For instance, in 1996 the share of the CIS in Russia's international trade revenue totaled 22 per cent, while in by 2013 it sank to 13.6 per cent. The same refers to Georgia where the CIS's share totaled 40.2 and 35.2 percent in 1995 and 2013 respectively.¹⁰

What does this trend translate into when it comes to evaluating the impact of Georgia's association with EU on Georgian-Russian economic relations? In other words: is the Association Agreement capable of creating the enabling environment for emergence of a chain of industry between the industrial sectors of the two countries in spite of increasing tendency to move to establishing trade relations with third countries? This is less likely. If the relations are to be made with the industrial sector, this will happen between the EU member states and Georgia. However, this scenario also stirs suspicions as nothing can stop European business to take advantage of favourable European institutional environment in Georgia to expand the market for their businesses. The Georgian economy

⁸ The Office of Statistics of the Russian Federation

⁹ Gaidar, 2006

¹⁰ The Office of Statistics of the Russian Federation

is quite small and the purchasing power is not high. Therefore, meeting the demand of the Georgian consumers on European goods does not require extra efforts. However, there is also a question of whether or not the agreement between the EU and Georgia will break the industrial chain between Russia and Georgia. No, it won't. Even if industries need to adjust to a new institutional environment, this will be a slow process with a transitional period in between. Some experts argue that this situation will open up a window of opportunities for Russian companies. What is implied by the opportunities is an access to a new market with the help of a familiar one where Russian is still spoken and personal contacts still exist.

However, the experience of Russian companies in Baltic countries tells a different story'. While analysing the activities of Russian transnational corporations, it becomes evident that Baltic countries have not become a stronghold for Russia for conquering the European market.¹¹ This is determined by a number of factors and an economic structure specific to Russia dominated by large business in an international arena is one of the most important. Meanwhile, medium business which would have been interested to the expanded market, is much underrepresented on the international level. Therefore, if the structures Russian and Georgian economies are maintained, following the economic logics, both countries will be oriented on those countries which will enable them to exchange their produce for necessary high-tech products with little added value. Both Georgia and Russia will stick to their advantages and maintain deep economic relations with the EU countries. Although deepening integration is beneficial, it is only possible when the countries are able to pursue inter sectorial exchange in industry. There is no ground for wide-scale integration between those countries with economic structures oriented on export of raw materials or products with little extra cost. However, some experts argue¹² that CIS has shown its own integrational dynamics which is different from the EU scenario. This dynamics is characterised by establishing trade chain between the countries in specific high-tech niches leading in its turn to integrational processes. However, it is not enough for these processes that the transition towards trade with the EU and other countries be terminated.

Resuming Trade between Georgia and Russia

The second trend seems short-lived: the import of the Georgian product to the Russian market has been resumed after the embargo was lifted. This trend may gain momentum or fade away due to various factors. For instance, slowing down the growth of the Russian economy automatically entails decrease in consumers' demand on production, especially on expensive goods, such as Georgian wine. The price on Georgian wine has justifiably increased and it has become quite competitive in its own segment. However, decrease in demand may affect Georgian wines the same way as in the case of other imported wines of the same class. At the same time, because of sanctions imposed by Russia on some of the western companies, the demand on Georgian agricultural products may therefore increase. For instance, in November 2014 Federal Sanitary and Phytosanitary Supervision Service allowed Georgian dry fruit to be imported to Russia.

CONCLUSION

While analysing the economic impact of agreements between the ex-Soviet republics and EU, one cannot turn a blind eye to emotional political decisions which eventually may lead to similar economic impact. Political leverages may also be set in motion and therefore it will be no easy task to deal with unexpected effects. Nor is it easy to identify the scope to be affected by these leverages. However, for Russian-Georgian relations this may bring about positive results: Georgian manufacturers will be given a chance to occupy vacated segment which will be beneficial for both parties. Government's support and engagement of the Georgian diaspora in establishing contacts between the businesses of the two countries will greatly benefit strengthening partnership ties in this direction.

But at the same time, this situation certainly has the potential of escalation as the probability of the illegal re-export has increased due to Russia's responsive sanctions. Russian consumers are used to certain types of goods while demand generates supply, However, at this stage it is likely that if grey import schemes are switched on, this will happen only through the third countries (some experts argue that this factor accounts for the rapid growth of import Moldovan and Belorussian agricultural product). Georgian exporters will be able to keep the window of opportunity open to occupy a vacancy in the Russian market. They have to seize the chance and make the use of it.

As for a tendency of occupying a vacant place on the Russian market by Georgian manufacturers, this trend took a start in 2014 which is confirmed by the data provided in the next chapter.

¹¹ Kuznetsov, 2007: and other works by A.V. Kuznetsov.

¹² Gurova, Epreova 2012: Gurova, 2014.

DCFTA AND GEORGIAN-RUSSIAN TRADE RELATIONS. POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS

As mentioned in the previous chapter, Georgian-Russian trade relations may still be mutually positive and economically beneficial in light of DCFTA entering into force. A

ssociation with the EU is Georgia's irreversible will in spite of looming difficulties, great many commitments, obligations and complications attached to these commitments. At the same time, it is important that Georgia have normalized trade relations with Russia.

The trend of increase of Georgian export to the Russian market will automatically entail diminishing Georgia's export potential to the EU market. There are three factors which make Russian market more attractive than its European rival:

1. Visibility of Product
2. Profit margin
3. Lack of other informal barriers

Even when the formal ways was blocked, Georgian products were still imported to the Russian market through neighbouring or other countries. The export was reflected in the balance of trade of these transit countries.

After renewal of trade relations with Russia, there was no need for transit countries. Besides, this practice made the export related expenses higher. Trade turnover with Russia has dramatically increased and totaled 674 m USD in January –August 2014 which is 7 per cent of the total turnover.¹³

In spite of diversified trade, Russian market still remains and will remain attractive and one of the important players in trade relations for Georgia.

The attractiveness of the Russian market to compare with that of EU is determined by a path, which had been closed but which can be awakened again and enable Georgian manufacturers to easily overcome informal barriers including linguistic and mentality differences, visibility of products, etc which positively influences the growth of export to the Russian market. For instance, January-February 2014 saw the Georgian export to Russia increased by 67 per cent to compare with the same period in the previous year.¹⁴ In spite of unpredictability of the Russian market (corruption, sanctions) the factors mentioned above still play a key role in increasing Georgia's export potential in the Russian market. While the openness of the Russian market favours Georgia's export potential, it serves as deterrent from the European market and forces many exporters to make opt for the Russian market.

Ethnic Georgian citizens of Russia who reside and work in the country are the key to successful trade relations. They also serve as a major transit circle in the chain of trade and economic relations. Family ties and friendly contacts contribute to rapid realisation of trade initiatives in both directs without any market research and data thus saving time and financial resources. These ties and relations ensure an easy access to necessary information (supply line, storage, market, getting to know informal barriers etc) and help find business partners etc. This undoubtedly positive factor will continue to favour Georgian-Russian open economic relations even after Georgia's association with Europe.

GEORGIA'S ENTERING IN DCFTA AND ITS POSITIVE CONSEQUENCES FOR RUSSIA

After DCFTA's enactment Russian markets will be less vulnerable to the influx of falsified and poor quality product from Georgia, which was reportedly the main reason for imposing embargo and cutting trade ties with Georgia.

On the other hand, Russian goods will adapt to the EU standards more easily in the Georgian market which in its turn make it easier to take the path towards the EU market. Unlike those markets which require rapid compliance to standards and quality the process of Georgia's association with EU will be gradual and consistent thus making the process of adaptation and adjustment to respective requirements easy and less complicated together with strengthening trade relations. At the same time, EU oriented Georgian market will provide opportunity for enlarging the channels for raw material and contribute to opening up new sources for producing diversified products, which means that Georgia is becoming favorable transit for indirect access to the EU market. This is an important factor as standalone Georgian market is not much attractive for Russia because of its size even with the Georgian agricultural products which can be easily replaced by other partner countries.

¹³ National Statistics Office of Georgia, 2014 http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

¹⁴ http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

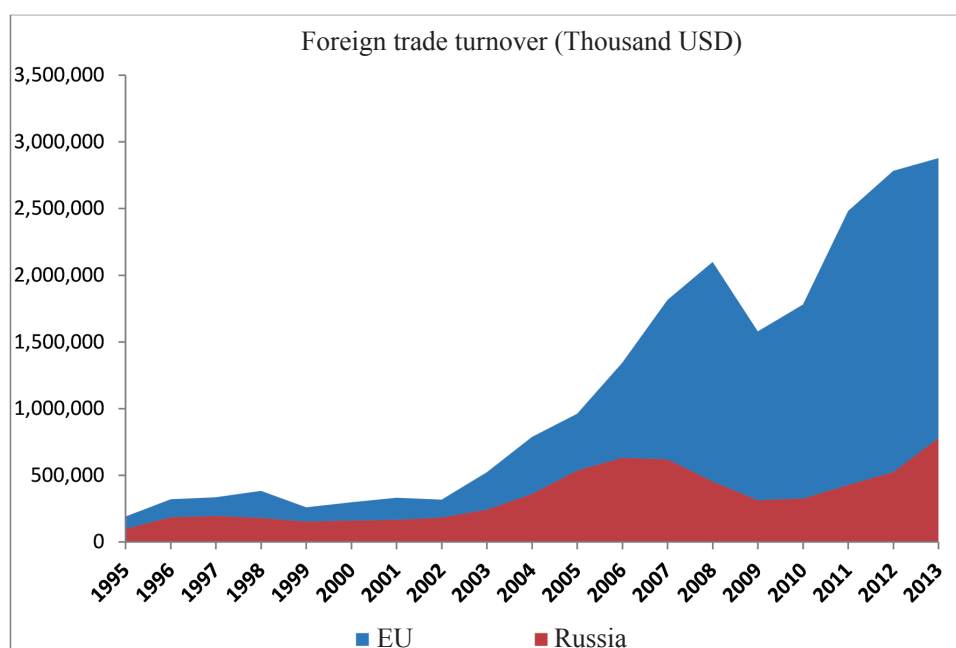
Unlike goods market, access to financial markets is much more important for Russia. This will be possible after the full enactment of the Association Agreement in Georgia. The latter will become attractive for Russian investments in various sectors such as energy, distribution networks of energy carriers etc.

It is worth noting that while trying to enter the EU market, Georgian goods are challenged by numerous informal barriers. This is coupled with problems related to finding a niche in an unfamiliar market and most importantly with a low profit margin on an unknown brand. This creates a favourable situation for Russia to implement the policy of open and free trade with Georgia and therefore gain an easy access to a corridor leading towards the European market. In other words, Georgia may become an indirect ‘transit’ for Russian goods to the EU market. The openness of the Russian market will be much more effective for trade and non-trade relations, than restrictions. Openness implies not only benefits and preferences, but also minimizing of informal barriers and creating a competitive environment that other countries with a similar trade partner status enjoy.

Openness will benefit both countries in terms of diversified economic relations. After the association Georgia will have significantly better access to easy money. Both Russian and Georgian business will have better access to finances (investments). Besides, openness is convenient for Russia in terms of accessing European finances while by enlarging and basing its businesses in Georgia it will be able to attract significant financial resources. At the same time, bilateral and economic relations with Russia, access to the Russian market is more important for Georgia and its industrial and business performance, than open economic relations.

Restrictions imposed by Russia on Moldova will be less effective in Georgia’s case. Embargo imposed on the Georgian products by Russia resulted in polarizing Georgia’s trade relations and contributed to diversifying Georgian products and gaining an access to international markets.

It is true that Georgia’s trade turnover in the Russian market has significantly increased, but it is still lagging behind the turnover on the EU market (Figure 1).

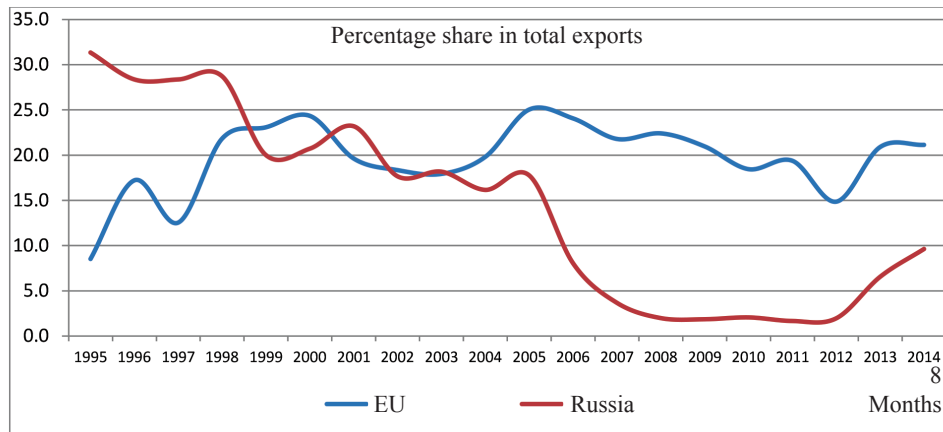

Source: National Statistics Office of Georgia
http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

The speed of export in Russia is quite high which is partially determined by the fact that trade relations with Russia practically resumed last year and therefore, export started taking momentum in April-May 2013. Yet another contributing factor to this growth is the developments in Ukraine which have resulted in limiting potential to access to various markets via Ukraine. These developments have also restricted often to the level of impossibility the accessibility of the Russian market from Ukraine. That is the reason why the Georgian export preferences bent mostly towards Russia.

If this trend continues over a longer period of time, provided that there is a strong political will, the gap between Russia’s and EU’s shares in Georgia’s total export will considerably decrease (Figure 2).¹⁵

¹⁵ http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

Source: National Statistics Office of Georgia
http://geostat.ge/?action=page&p_id=136&lang=geo

There are informal barriers which hinder the development of Georgia’s export potential. However, these barriers favour Georgia’s export potential in the Russian market. Therefore, a number of exporters will completely or partially opt for the Russian market even if the EU market is far more sustainable in a long-term perspective.

When there is an opportunity to access alternative markets, sustainability is not that important for exporters as such alternative markets provide higher profit margins and therefore short term profits are given higher priority. On the other hand, from the state’s perspective, stable and sustainable export markets are of utmost importance. The same refers to the diversification of export markets which becomes a guarantor of stable export and diminishes risks related to export crisis.

CONCLUSION

Therefore, it can be assumed that newly opened Russian markets are equally important for both Russia and Georgia. So are benefits of preferences enjoyed by Georgia. These preferences have a key role for further diversification of markets in light of association. It is worth noting that Russia will be able to use Georgia’s market for optimization in the European markets.

In spite of the fact that openness of the Russian markets and growth of Georgia’s export diminishes the country’s export potential in the European market, the volume of exports to both Russia and EU increases simultaneously which is undoubtedly a positive development which makes it possible to maintain so called a golden balance. This will be economically beneficial for not only Georgia but also its trade partners including Russia.

CHAPTER II. EURASIAN UNION AND ITS POTENTIAL IMPACT ON GEORGIA

Eurasian Union, preceded by establishing of the customs union by three signatory countries - Russia, Belarus and Kazakhstan in January 2010, aims to form a new, powerful and influential union in the region. According to a plan the mentioned union will be transformed into 'Eurasian economic union' and expand at the expense of new countries and their markets¹⁶ However, an enlargement potential for the organization is limited because of geopolitical factor on the one hand and by economic capacities on the other.

Aforementioned limitations can also imply such factors as:

1. European aspirations of Georgia, Moldova and Ukraine
2. Territorial conflict between Azerbaijan and Armenia
3. Lack of interest towards membership by countries outside the post-communist area
4. Russia's determination to become a sole leader (in spite of a seemingly democratic structure of the organization) and prevent any stronger country from membership similar to the Soviet practice
5. Resistance from powerful organisations or countries against a new distribution of power in the region
6. Unfavorable present and unpromising forecast of the Russian economy.

However, on the other hand, if managed properly Eurasian Union has a great potential :

- 1) territorial coverage (20 m²), economic capacity (GNP – 3 trillion USD, GDP per capita – 17.4 thousand USD) and the scope of market (with population more than 170 m) promise great opportunities.¹⁷
- 2) Strategic location of the Union provides a wide range of opportunities for its energy-rich (and not only energy-rich) member states to diversify their exports both towards west and south including Chinese market;
- 3) It is worth noting that the Russian market is one of the most desirable markets for foreign companies which can be considered an enabling factor for not only Russia's but also other member states' growth.¹⁸

However, it should be noted that, the leader of the Union – Russia is entering one of its most difficult phases¹⁹ which is confirmed by the World Bank data indicating to a looming long term recession. This circumstance will probably affect the economies of Russia's allies and for Georgia with foreign vectors directed towards the EU integration, the perspectives of Eurasian membership seem quite bleak. It is obvious that deepening economic relations with EU will be far more beneficial than strengthening economic ties with Russia, Belarus and Kazakhstan. This is confirmed by simple statistics. More specifically: Georgia's export to the EU countries exceed 21.5 per cent of the total export, while the export to the countries of the customs union does not go higher than 14 per cent. This figure is not likely to change in the future even when other candidate countries join the Union. As for import from EU, it accounts for 28 per cent of the total import while the same figure in regards to the customs union does not exceed 7 per cent (data of 2013).²⁰ Therefore, the lack of interest towards the Eurasian Union membership in Georgia is well grounded.

REVIEW OF THE GEORGIAN ECONOMY

Georgian economy of the last decades has considerably strengthened and increased several times since the country gained its independence. The export has increased 19 times since 1995 (from 155 m USD to 2.9 billion USD). By 2013 the number of partner countries in trade totaled 131 (with positive balance with 36 of them while GDP both in absolute terms and per capita has increased five times). By the 2013 data: GDP – 16.1 billion USD, GDP per capita - 3.6 thousand USD, direct foreign investments exceeded 11 billion USD, the indicators for international trade have increased at least 11 times that is from 644 million USD to 7.4 billion USD.²¹ Georgia has moved up in many international indices: business, competitiveness, eradication of corruption, economic freedom etc.

According to 2014 data the following products are in high demand with the countries of the customs union (future Eurasian Union): 1. Major commodity positions by export are: A) Wine – 84.9 million USD with 65 per

¹⁶ Russia, Belarus and Kazakhstan agree on customs union <http://www.turkishweekly.net/news/93507/russia-belarus-and-kazakhstan-agree-on-customs-union.html>

¹⁷ Eurasian Economic Commission <http://www.eurasiancommission.org/en/Pages/default.aspx>

¹⁸ Presumably sanctions imposed against Russia lack leverages and will soon fade away

¹⁹ СТАГНАЦИЯ ИЛИ РЕЦЕССИЯ РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКИ 2014 ГОД? http://sfc-am.ru/publication/library/stagnatsiya_ili_retsesiya_2014.html

²⁰ National Statistics Office of Georgia, http://geostat.ge/?action=page&p_id=133&lang=geo

²¹ The Ministry of Finance of Georgia, www.mof.gov.ge The Ministry of Economy of Georgia, www.economy.ge

cent of export share in Russia B) mineral and fresh water – 72.6 million USD with 50 per cent of export share in Russia C) nuts and hazelnuts - 27.3 million USD with 31 per cent of export share in Kazakhstan.

2. Major commodity positions by import are: A) petroleum gases – 181.3 million USD with 17 per cent of import share from Russia B) petroleum and petroleum oils – 416.9 million USD with 8 per cent of import share from Russia C) Wheat – 47.0 million USD mostly from Russia (63 per cent) and Kazakhstan (35 per cent).²² It can be assumed that except for few products, neither export nor import is heavily dependent on any of the Eurasia countries. If the need be, specific product categories can be easily replaced especially when it comes to import.

RISKS AND OPPORTUNITIES OF THE EURASIAN UNION FOR GEORGIA

First and foremost, it is worth noting that there is no extra economic benefit from the Eurasian Union for its member states as every benefit related to trade liberalization was available with the CIS based on bilateral and multilateral agreements.²³

Below are discussed possible outcomes of the membership of the Eurasian Union:

A) There are following shortcomings of the membership:

1. Threat of losing the ability to implement an independent bilateral trade policy
2. Termination of the agreement on free trade within the Eastern Partnership agreement between Georgia and EU
3. Georgia will lose motor car reexport market which, as of today, is the number first goods of its (re)export (20 per cent of total export)
4. It is worth noting that according to the World Bank survey, membership of the customs Union will cause the GDPs of its members to reduce, while negative balance of trade will exceed over the positive one²⁴
5. Encouragement of lower production standards instead of implementing higher standards
6. Russia's economic recession which is thought to get work in coming years and affect neighbouring countries as well.²⁵ This development will also shake Russia's positions both on regional and global level

B) Georgia's membership may have the following positive effects:

1. Improved access to legal employment for Georgian migrants and therefore increased remittance to Georgia
2. Incentives offered by Russia to its partner countries which implement Russia's policies. For instance, reduced gas price for Armenia, which may increase as easily as it was reduced if the latter 'fails to fulfill its tasks'.²⁶

CONCLUSION

The following positive changes are expected if Georgia manages to maintain the current status-quo and if the Eurasian Union is set in motion: a) Georgian economy will be no longer dependent on the Russian instable market which is one of the necessary prerequisite for its long-term development b) Georgia's role on the regional level will increase, as the country is the only land customs corridor connecting two members of the Union - Russia and Armenia. After having signed the Association Agreement with EU Georgia is authorized to impose special tariffs on trade between these two countries based on their membership in 'other economic unions' C) Investments will expectedly increase from other member states of the Union to move means of production to Georgia for exporting them to the EU market. A) Georgia may lose several important markets for vehicle export b) Growing dynamics established for the past few years with the member states will slow down which will be mitigated provided that Georgian companies continue to search other markets c) Georgia will become an outsider from the Eurasian Union if the latter pulls together its strengths and provided that Georgia fails to embrace all benefits of free trade with EU. This will be a mutual losing game for Georgia but the chances are meager.

²² Ibid

²³ The Agreement on Deep and Comprehensive Free Trade between Georgia and EU ... http://eas.europa.eu/delegations/georgia/documents/news/2014/dcfta_advantages_vscustomsunion_2014_01_ka.pdf

²⁴ An Initial Estimation of the Economic Effects of the Creation of the

EurAsEC Customs Union on Its Members <http://siteresources.worldbank.org/INTPREMNET/Resources/EP47.pdf>

²⁵ СТАГНАЦИЯ ИЛИ РЕЦЕССИЯ РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКИ 2014 ГОД? http://sfc-am.ru/publication/library/stagnatsiya_ili_retsesiya_2014.html

²⁶ Вступление в Таможенный союз даст Армении ряд экономических преимуществ <http://integration.su/analytics/3841-vstuplenie-v-tamozhennyj-soyuz-dast-armenii-ryad-ekonomicheskix-preimushhestv.html>

EURASIAN ECONOMIC UNION: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR GEORGIA – A VISION FROM RUSSIA

Customs Union implies implementation of coordinated/agreed economic policy, regulation of joint customs activities and lifting off limitations on the trade between the member states. At the same time, it should be kept in mind that the aforementioned measures are not likely to entail immediate impact on the economic conditions of these countries. For instance: it is assumed that it takes 10 years to harmonise national legislation while an actual process of economic integration may take much longer. In spite of hypothetical further enlargement (Kyrgyzstan and Armenia have expressed their readiness for membership), similar developments require much time. It is beyond the scope of this paper to discuss long-term consequences.

There are several ways of how the Eurasian Economic Union may affect Georgia. First and foremost, one needs to identify what kind of influence the implementation of common tariff policy has on the Georgian economy. Secondly, the effects of unification on the markets of the member states need to be assessed. Thirdly, the importance of determining the common requirements regarding the quality of goods needs to be highlighted. In addition, these consequences need to be checked against current volume of those foreign economic activities, which connect Georgia with these countries. As the aim of the Eurasian Union is to strongly integrate the economies of the three countries, the consequences on the neighbouring economies will be indirect in the best case scenarios.

NEGATIVE EFFECTS OF THE EURASIAN UNION ON THE GEORGIAN ECONOMY

Analysis of the impact of creating the Eurasian Union on the member states' economies is necessary for assessing potential consequences for the Georgian economy this will greatly shape a general economic situation. Considering a small size of the Georgian economy compared to that of Kazakhstan, Belarus and Russia taken together, even a smallest change within on the Eurasian level will be able to still cause enough positive or negative effects for Georgia.

The Eurasian Economic Union was thought to be a union free from all kind of national political meaning. However, it is evident that specific political risks still exist which can be overcome with coordinated actions of Russia, Kazakhstan and Belarus.

Coordination of tariff policy, unification and creation of a common market make one think that it will be easier for exporters to enter the market. However, similar coordination has already been implemented within the customs union. But it remains vague what tariffs will be approved from 2015. However, tariffs are not likely to increase as both Georgia and Russia are the members of the WTO. Besides, it seems that the common market (as long as there will be no additional compensation tariffs between the member states of the Eurasian Union) will contribute to Belarus' and Kazakhstan's getting close to the norms set by the WTO. If need be the goods will be imported from Russia, which in its turn is obliged to comply with the WTO norms. Currently, WTO norms prevail over those of the customs union in cases of discrepancies between the two. The above said contributed to harmonization of the norms of the customs union with those of WTO. All in all, in terms of implementation of harmonized tariff policy the risks of excessive protectionism are minimal. It is less likely that the situation will be changed in key goods groups. Moreover, in current situation the volume of Georgian export to the Russian market may even increase as it happened with Belarus. While there is a ban on provision of many agricultural products to Russia, alternative sources have been emerged including from Russia's neighbouring countries.

Even without sanctions imposed by Russia on the EU import, the last few years have seen a considerable increase in the Georgian product imported to Russia. It still remains obscure as how long these sanctions may take. However, it is assumed to be able to positively influence the Georgian export. Russia is and will presumably as a key importer of ferro-alloy, which represents an important part of the Georgian export. That is why the export may increase in future in an absolute scale while in relative scale Russia's share is shrinking as the US export is getting bigger.

Gradual increase of competitiveness on Kazakh, Belorussian and Russian markets may have bigger impact on tariff policy. Trade turnover between these countries has steadily increased for the last years and therefore the situation for the third countries may become less beneficial to compare with that of those countries which have free trade relations, as the integration process is taking a pace. Considering the fact that the Georgian products are represented in the markets of these three countries, it may turn itself in comparatively less beneficial situation.

In particular, if Russia really decides to implement policies for import replacement, which is so far on the level of statements, this may seriously threaten the trade positions of the third countries. As a rule, in such cases first action is to impose relevant trade barriers. In spite of the fact that the success of such policy is usually questioned, exporters from other countries may still find themselves (at least for certain period of time) facing an actual protection policy. Georgia's positions in this market will get worse if export of second hand cars to the Russian Federation is banned or restricted.

POSITIVE FACTORS OF EURASIAN UNION FOR GEORGIA

As the existence of the Eurasian Union may support the partner economies, this may also positively influence Georgian economy considering several factors. Rich neighbors may theoretically have higher demand on Georgian export – for paying frequent visits to Georgia as tourists, bringing more investments (however, at this stage the volume of the Russian direct foreign investment is very small and even more so in cases of Kazakhstan and Belarus). At the same time, recent developments have shown that economic growth of the Russian economy is less likely to revitalize as a result of intensified integrational processes and reduced trade barriers. Therefore, realistically thinking, it is less likely that the Eurasian Economic Union can serve as a guarantee for economic growth of the neighbouring countries as this coincides with critical changes in Russia's political and economic life (oil price and Rubble's rate falling down, economic growth equaling almost zero, inflation, Western sanctions and counter-sanctions). At this stage all these negative factors seem to be overweighing the benefits of the Eurasian Union.

Unified customs system gives yet another opportunity for unifying trade policy under the same requirement for all products imported on the Union's territory. On the other hand, if coordinated actions are taken, there will be a danger for increasing political risks: in recent years the requirements on the products imported to Russia are often politically motivated. If political pressure is imposed through economic leverages, loss that may be sustained by the unified market of three countries will be much bigger. Apparently, at this stage political risks are major impeding factors for foreign trade relations, in particular when it comes to the enlargement of the Eurasian Union or other integrational processes. Presence of unresolved territorial disputes also contributes to maintaining political risks.

It is obvious that together with the growth of export in Europe, existence of large markets in the vicinity of Georgia with potential demand on more voluminous export may become an additional positive factor for the Georgian economy. Large markets may also support inflow of those foreign investments which are leaving Russia and even more so if Russia's investment climate will continue its downfall.

CONCLUSION

At this stage there are no signs that the Eurasian Union will automatically influence trade relations with the third countries. Hypothetically improvements or deteriorations are less likely to occur. However, it is still possible if a political situation changes. In addition, nowadays Georgia is no longer dependent that much on the trade with the member states of the Eurasian Union. There are number of factors which influence the trade relations with Georgia both positively (growing competition on integrated markets) and negatively (growing markets in general). These trends will balance each other to some extent and therefore, there is no need to start conversation on generating qualitatively new capacities in the nearest future. What is more important is a quantitative development: primary rapid growth of export. Currently Russia enjoys its biggest export volume in recent years. This has been caused by opening up for the Georgian products. Therefore, drastic changes are less likely to occur in future. Evolutionary development is more likely to happen: trade will develop towards the direction which has already been strong in the Russian market. However, because of institutional factors this does not refer to agricultural products which is expected to experience at least short-term expansion of re-export.

Difficulties in making realistic forecasts are induced by a political factor. On the one hand, the recent period has seen more active external trade relations, more liberalised policy towards Georgia and the lack of negative responses to Georgia's signing the Association Agreement. On the other hand, in light of increased confrontation with the Western countries, there is a risk that various restrictive measures and bans will affect Georgia even though they are not directly targeting it. The situation may worsen if such measures will be possible to be implemented throughout the Eurasian Union. We hope that political factors will not affect the trade-economic relations between the countries or there will be ways to eliminate their causes. So far the key recommendation has been to stick to a balanced dialogue which has already begun and develop and implement pragmatic economic policy. Such policy does not necessarily mean supporting Russia against US or the EU. This is rather a means to ensure more opportunities to make reliable forecasts foreign economic relations in an extremely unstable environment.

**პუბლიკაციის შინაარსი არ გამოხატავს დიდი ბრიტანეთის მთავრობის აზრს.
პუბლიკაციის შინაარსი გამოხატავს ავტორთა პირად მოსაზრებას.**

**Публикация не выражает позиции правительства Великобритании.
Содержание публикации отражает персональные позиции авторов.**

**The content of this publication do not necessarily reflect the opinion of the British government.
The content of the publication reflect the authors' personal opinions.**

Centre for Cultural Relations - Caucasian House
20 Galaktion Tabidze Street, Tbilisi 0105, Georgia
www.caucasianhouse.ge; www.regional-dialogue.com
E-mail: info@caucasianhouse.ge